

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu www.lammasyhdistys.fi

Lammas & vuohi

2/2017

Karitsan laidunkasvatus vaatii tarkkuutta

Vuoden 2016
Lammastila:
Paula Kiiski

Geenivirhe
sairastuttaa
harvoin

Kilien kasvu
vaihtelee
suuresti

Seleenilisä
usein
tarpeen

VILLAT MEILLE - LANGAT TEILLE

Vuosikymmenten kokemuksella

Olemme jo lähes 70 vuoden ajan ottaneet vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta huovutusvillaa, hahtuvaa, hahtuvalankaa sekä karsta- ja kampalankaa.

Tuo villat meille omaeräkehrukseen (väh.20kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

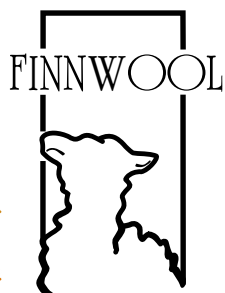
Ostamme villaa, olethan yhteydessä etukäteen villan vastaanottoon:

Päivi Häkkinen puh. 050 543 6533

Tutustu tuotteisiin myös verkkokaupassamme!

www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa

 **Pirtin
Kehräämö**

**Pirtin
Kehräämö**

KEHRÄÄMÖ ja Tehtaanmyymälä
Kehräämöntie 2, 51520 Hirola
Puh. 010-617 3030
www.pirtinkehraamo.fi

**Suomalaisesta
villasta
valmistetut
tuotteet.**

Kuva: Herdi Jaarinen

Suunnitelmallisuutta ja yhteistyötä

Suomalaiset lampaanlihamarkkinat vaikuttavat olevan hankalassa tilanteessa: kysyntä ja tarjonta eivät tunnu suuressa kuvassa kohtaavan, mutta kyse ei välttämättä ole hinnasta. Liha pitäisi saada tavallisten kauppojen hyllyille, mielellään myös jalosteina.

Suurin tulppa kehitykselle tuntuu olevan kotimaisen lampaanlihan tasainen ja riittävä saanti. Tässä monilla lampureilla on peiliin katsomisen paikka. Kevään Lammaspäivillä kuultiin kolme erinomaista esitystä, joiden kaikkien sanoma tavalla tai toisella oli sama – tarvitaan suunnitelmallisuutta. Oma toimintaa tulisi ohjata aikatauluttamalla tuotannon eri vaiheet ajoissa ja myös yhteistyökumppaneiden tarpeet huomioiden.

Jos oma tuotanto on pientä, kannattaa lyöttäytyä yhteen lähiseudun muiden lampureiden kanssa ja suunnitella aikatauluja yhdessä. Tuottajarenkiaan synergialla voi saada huomattavia taloudellisia etuja, ja erilaisia hankintoja sekä töitä voi tehdä yhdessä.

Terveisiä on myös teurastamoille. Teurastamot voisivat hinnoittelulla ohjata tuotantoa nykyistä selvemmin. Lisäksi lihasta on maksettava niin, että tuottajilla on mahdollisuus jatkaa. Suomen lammasektori on niin pieni, että sooloiluun ei ole varaa – yhteistyöllä tehdään yhteinen tulevaisuus.

Aurinkoisia kesälaitumia toivotellen,

Marjo Simpanen

SISÄLLYS 2/2017

VAKIOPALSTAT

- 4 Pääkirjoitus
- 5 Edunvalvonta
- 6 Tuoretta satoa
- 10 Kerittyä & karstattua
- 14 Aidan toiselta puolen
- 38 Lammashaasta lautaselle

VUOHIPALSTA

- 35 Kilin ruokinta

ARTIKKELIT

- 9 Vuoden lammastila
- 16 Karitsojen sisä- ja laidunkasvatus
- 19 Pikkukaritsasta märehitjäksi
- 21 Laidunkasvatuksen ongelmia
- 22 Finsk lantras betar naturängarna
- 24 Karitsat luonnonlaitumella
- 26 Kesälampaat, myydä vaiko ei?
- 28 Lampaiden perinnölliset sairaudet
- 31 Kivun hoitaminen on tärkeää
- 33 Lammaskerhot lakeuksilta Koillismaalle

Kuva: Terhi Torikka

9 Paula Kiiski jalostaa sydämellä.

Kuva: Terhi Torikka

10 Ruunharjun tilan lampolassa on aina raikas ilma.

Kuva: Eila Pennanen

38

Makujen kirjo kiehtoo marokkolaisessa ruuassa.

Tilaushinta: 79 €/vuosikerta 2017 (5 numeroa), sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyys 300 €/vuosi

Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Paino: T-Print Ky, Hyvinkää
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja

Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Toimitussihteeri

Terhi Torikka
Puh. 040 485 1589
terhi.torikka@gmail.com

Toimituksen osoite

Terhi Torikka, Kuutostie 470
59130 Koitsanlahti

Toimituskunta

Petri Leinonen
Jarmo Latvanen
Kaarin Knuuttila
Christer Ollqvist
Annaelina Kotilainen
Timo Heikkilä
Anne Juvra

Ilmoitusmyynti

Eila Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kansikuva

Putkialon kartano

Seuraava lehti

3.7.2017

Aineistot

17.5.2017
mennessä

Dorset-karitsat laitumella.

Paljon työtä, uudistuksia ja lämpimiä ajatuksia

Tätä kirjoittaessa on takana suunnilleen puolitoista kuukautta Lammasyhdistyksen toiminnanjohtajana. Paljon on ollut työtä toimenkuvan kokonaisuuden muodostamisessa sekä uusien asioiden omaksumisessa. Ja paljon on vielä edessä. Aikaa saa kulutettua loputtomasti, kun perehtyy yhdistyksen rooliin ja toimintaan liittyviin erilaisiin dokumentteihin. Saatikka siihen, että uppoutuu lammastilan käytännön tilanteisiin sekä lampureiden iloihin, suruihin, huoliin ja haaveisiin Facebookin lampuriryhmässä.

Juoksevia asioita on yhdistyksellä paljon. Ja kaikkeen menee aikaa, kun rutiinit vielä puuttuvat. Kehitystyötäkin on pyrittävä tekemään. Osittain pakon sanelemana, kuten esimerkiksi jäsenrekisterin uudistamisen kohdalla, ja osittain siksi, että halutaan liikkua eteenpäin. Maailma on täynnä mielenkiintoisia mahdollisuuksia edistää suomalaista lammastaloutta! Toisaalta myös yhdistyksen taloustilanne vaatii muutoksia, sillä kuluja on saatava vähennettyä. Uudistusten tekeminen vaatii kuitenkin paljon huolellista taustatyötä, jotta ei mentäisi ojasta allikkoon.

Jäsenrekisteriuudistus tulee näkymään myös jäsenille. Uusi rekisteripohja mahdollistaa sähköisen viestinnän ja jäsenmaksulaskutuksen. Vanhassa rekisterissä ei kuitenkaan ole jäsenten sähköpostiosoitteita tai puhelinnumeroita, eli ne on jotenkin saatava kerättyä. Jäsenet pystyvät tulevaisuudessa päivittämään omia tietojaan suoraan rekisteriin, eli jonkinlaiset talkoot ovat tiedossa. Vanhassa rekisterissä on myös ollut mahdollista, että jäsenkentässä on ollut useampi nimi. Tämä ei ole enää mahdollista. Tietoja siirrettäessä on jokaiselle jäsenelle tehtävä oma

”Jäsenet pystyvät tulevaisuudessa päivittämään omia tietojaan suoraan rekisteriin, eli jonkinlaiset talkoot ovat tiedossa”

rivi. Tästä johtuen perhejäsenmaksuja lähtee tänä vuonna enemmän kuin aikaisemmin. Jos olette sitä mieltä, että riittää, kun taloudessa on yksi jäsen, ilmoittakaa siitä. Poistamme sitten ”ylimääräiset” perhejäsenyydet. Näistä asioista kuitenkin informoidaan lähitulevaisuudessa enemmän. Seuratkaa yhdistyksen kotisivuja ja Facebook-sivua, niistä tieto on aina nopeimmin saatavilla. Kun seuraava Lammak & vuohi -lehti ilmestyy, tiedetään jo paremmin, kuinka meidän kävi...

Uusia ihmiskontakteja on tämän toimen ansiosta tullut tietysti roppakaupalla. Ja täytyy kyllä todeta, että lampurit ovat aivan huippusakkia – tällaiseen avoimeen, iloiseen ja lämpimään porukkaan on valtavan hienoa tulla mukaan! Lisäksi on ollut ihanaa sekä todella helpottavaa huomata, miten valtavan ammattitaitoisia ja avuliaita kaikki ”työkaverit” ovat, niin Lammasyhdistyksen kuin yhteistyöorganisaatioidenkin puolelta. Ilman sitä tukea ja apua, joka on joka puolelta ollut saatavilla, ei hommasta tulisi yhtään mitään.

Marjo Simpanen
toiminnanjohtaja
Suomen lammasyhdistys

HALLITUKSEN MÄREPALAT

ajankohtaisia puheenaiheita

- ✓ Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi valtioneuvostokokouksen eläimen omistajalle nautojen, lampaiden, vuohien, sikojen ja siipikarjan raatojen keräilystä ja hävittämisestä aiheutuviin kustannuksiin (662/01.02/2017)
- ✓ Lausunto teurasruhojen EUOP-luokituksen muuttamisesta niin, että myös lampaille tulisi luokitukseen +/- -luokat kirjainluokkien lisäksi
- ✓ MMM alkaa varautumaan Animal Health Lawn voimaantuloon. Voimassa olevia asetuksia tullaan päivittämään sen myötä. Lausuntoja voidaan antaa nykyisessä kansallisessa lainsäädännössä huomattuihin epäkohtiin liittyen.
- ✓ WebLampaan silverlight-tekniikan tuen lakkaamisesta johtuvan uudistuksen kartoitus on aloitettu. Mukana ProAgria, SLY ja Mtech. Lampurijäseniä yritetään värvätä mukaan työpajaan.
- ✓ Evira on aloittanut rekisteröintimaksujen palautusmenettelyn lampaiden/vuohien pidon loppuessa. Palautusta on toistaiseksi hakenut muutama tila
- ✓ Pro Luomu: Luomun osuus maan viljelyalasta nousi vuonna 2016 yli 10 prosenttiin ja luomutuotteiden myynti päivittäistavarakaupassa kahteen prosenttiin.
- ✓ Motiva on julkaissut maa- ja metsätalousministeriön tilaaman oppaan, joka auttaa julkisen sektorin toimijoita hankkimaan vastuullisesti tuotettuja elintarvikkeita. Opa auttaa viemään käytäntöön elintarvikehankintoja koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen.
- ✓ SEY: Kolmen kansainvälisen eläinsuojelujärjestön äskettäin julkaisemasta tutkimuksesta käy ilmi, kuinka nautojen ja lampaiden teuraskuljetuksissa ja teurastuksessa rikotaan EU:n eläinkuljetuslainsäädäntöä ja kansainvälisiä sopimuksia. Tutkimuksessa mukana olleet teuraskuljetukset lähtivät Euroopasta Turkkiin, Libanoniin, Jordaniaan, Israeliin ja Egyptiin.

Otto Makkonen, MTK:n valtuuskunnan jäsen

Kotimaista karitsaa riittää yhä useampaan pöytään

Karitsanlihan kotimainen tuotanto ja kulutus jatkavat kasvua rinta rintaan. Tämä takaa sen, että yhä useammalla on mahdollisuus valita ostoskoriinsa kotimaista karitsaa. Lisääntyneet kuluttajakokemukset ruokkivat varmasti kysynnän kasvua myös tulevaisuudessa. Lisäksi tuotannon kasvaessa pystymme paremmin tarjoamaan kuluttajille tuotteita ympäri vuoden. Hallitulla kasvulla ala pääsee varmasti kohti parempia tuloksia.

Kysynnän kasvaessa myös tuotajahinta varmasti kääntyy takaisin nousuun. Tätä kautta sektori pystyy parantamaan kannattavuutta ja tulevaisuuden haasteisiin on helpompi vastata. Onhan itsestään selvää, että ilman hyvää tuotajahintaa kotimainen lammastalous on vaikeiden ratkaisujen edessä.

Tutkimusten mukaan lammasektorilla on eniten uskoa tulevaisuuteen ja lähitulevaisuudessa tuotannon lisääntyminen on todennäköistä etenkin Etelä-Suomessa. Meidän on ymmärrettävä varautua tähän hyvissä ajoin, ja varmistettava, että markkinat toimivat.

Helpointa haasteeseen on vastata yhteistyössä muiden lihasektorin toimijoiden kanssa. Tämän vuoden aikana saadaan käyntiin yhteinen markkinointihanke, joka tuo kuluttajalle tietoon kotimaisen ruuantuotannon etuja. On meidän kaikkien etu, että kotimaisen ruuantuotannon arvostus nousee sille kuuluvalla paikalla.

Kuluttaja kaipaa ruokamarkkinoilta avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Tuotantosunnallamme on loistavat mahdollisuudet vastata tähän haasteeseen ja tuoda koko tuotantoketju kuluttajan tietoon. Suoramyynnitilat ovat hyvä näyteikkuna koko sektorin kannalta. Yhteistyöllä pystymme tarjoamaan kuluttajalle haluamansa, ja samalla edistämään koko tuotantosunnan asemaa suomalaisessa ruokaketjussa. Näin tarjoamme kuluttajalle valittavaksi erinomaisen vaihtoehdon. Ollaan siis itsekkin siitä ylpeitä. Tuotamme maailman puhtainta ja parasta ruokaa asiakkaillemme.

Kuva: Jaana Makkonen

”Tämän vuoden aikana saadaan käyntiin yhteinen markkinointihanke, joka tuo kuluttajalle tietoon kotimaisen ruuantuotannon etuja.”

LAMMASJAOSTO MUUTTUI LAMMASVERKOSTOKSI

MTK:n valiokuntaudistus otettiin käyttöön vuoden alussa. Lihavalioikuntaan ei tullut suuria muutoksia, mutta valiokunnan tuotannonalakohtaiset jaostot muuttuivat verkostoiksi. Siten myös MTK:n lammassaosto on muuttunut lammasperkostonksi, ja myös vuohiasiat kuuluvat tähän verkostoon.

MTK:n valtuuskunta on nimennyt verkoston puheenjohtajaksi *Tapio Rintalan* ja varapuheenjohtajaksi *Otto Makkosen*. Jukka Markkanen toimii verkoston sihteerinä. Nämä kolme muodostavat verkoston johtoryhmän. Lisäksi on muodostettu laajempi, noin kymmenen henkilön, asiantuntijaryhmä. Laajemman lammasperkoston kokoaminen on käynnissä ja mukaan pääsevät kaikki halukkaat MTK:n ja SLC:n jäsenet.

Verkosto on pääsääntöisesti sähköisessä ympäristössä toimiva foorumi, jossa käytävää keskustelua ja kannanmuodostusta hyödynnetään lihavalioikunnan ja MTK:n edunvalvonnassa sekä muussa työssä. Nyt pohditaan jo tulevaa EU:n ohjelmakautta ja vaikutetaan moniin päivänpolttaviin kysymyksiin.

Johtoryhmän ja asiantuntijaverkoston tiedotusta varten on olemassa WhatsApp-ryhmät ja sähköpostiryhmät. Myös laajemmalle verkostolle voidaan perustaa sähköpostiryhmä tai oma Facebook-ryhmä. Alan ammattilaisille tiedotetaan esimerkiksi ”ammattilampurit” Facebook-ryhmän kautta.

Jukka Markkanen, MTK

SUOMEN LAMMASYHDISTYS R.Y. HALLITUS 2017

Petri Leinonen, puheenjohtaja, Tornio, petri.leinonen@elomestari.fi

Jarmo Latvanen, Akaa, jarmo.latvanen@pp.inet.fi, Varajäsen: Katja Sikka, Rymättylä, katja.sikka@pp.inet.fi

Kaarin Knuuttila, Kouvola, knuuttila@muhiemenlahtivaja.fi, Varajäsen: Maaret Berg-Tynkkynen, Parikkala, suurtupa@gmail.com

Christer Ollqvist, Vöyri, christer.ollqvist@agrolink.fi, Varajäsen: Sirpa Tyrväinen, Kangasniemi, koivuniementila@gmail.com

Annaelina Kotilainen, Lapinlahti, elliskotilainen@gmail.com, Varajäsen: Simo Havia, Savonlinna, simo.havia@jarvenpaantila.fi

Timo Heikkilä, Pattijoki, heikkila.timo@kotinet.com, Varajäsen: Hannu Iso-Junno, Pulkila, hannuisojunno@gmail.com

Anne Jurva, Tervola, janne.jurva@pp1.inet.fi, Varajäsen: Jaana Keränen, Pello, keranen.jaana@hotmail.com

Yhdistys rekisteröity 27.12.1988.

ELÄINSUOJELULAIN VOIMAANTULO SIIRTYY VUODEN 2019 ALKUUN

Eläinsuojelulain kokonaisuudistuksen viimeistely on meillä maa- ja metsätalousministeriössä. Lain voimaantumista päätettiin kuitenkin maakuntaudistuksen vuoksi siirtää aikaisemmin ilmoitetusta aikataulusta vuodelle, vuoden 2019 alkuun.

Maa- ja metsätalousministeriö arvioi siirron tarpeelliseksi, jotta laki voidaan kirjoittaa suoraan uuteen toimintaympäristöön.

Keväällä 2017 lausunnoille tulee maakuntaudistuksen II-vaiheen lakipakettia varten valmisteltu nykyisen eläinsuojelulain muutos. Kesäkuussa ministeriö järjestää tiedotustilaisuuden, jossa lakiehdotuksen sisältö esitellään ja siitä voi keskustella. Tämän jälkeen esitys lähetetään lausunnoille.

Uudistustyössä on huomioitu uusin tutkimustieto eläinten tarpeista ja hyvinvoinnin vaatimuksista. Tueksi on kartoitettu laajasti sidosryhmien näkemyksiä ja teetetty asiantuntijaselvityksiä. Tavoitteena on eläinten hyvinvoinnin parantaminen ja eläinsuojeluvalvonnan tehostaminen. Samalla eläinsuojelulainsäädäntöä pyritään selkiyttämään.

LAMMAS- JA VUOHIREKISTERIN YHTEISTYÖRYHMÄSSÄ UUSIA KASVOJA

Lammas- ja vuohirekisterin yhteistyöryhmä kokoontui Evirassa Helsingissä 17.2.2017. Suomen Lammasyhdistystä kokouksessa edustivat *Outi Sirola* ja *Marjo Simpanen*. Viranomaispuolella on tapahtunut henkilömuutoksia: *Terhi Jääskeläinen* on siirtynyt Eviran Eläinten terveys ja hyvinvointi -osaston ylitarkastajaksi *Matleena Haavan* tilalle, ja *Anssi Welling* on siirtynyt maa- ja metsätalousministeriöön eläinlääkintöylitarkastajaksi *Ulla Joutsenlahden* entiseen virkaan.

Kokous pidettiin erittäin hyvässä hengessä, ja muistio on kaikkien luettavissa Eviran sivuilla: www.evira.fi/globalassets/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/lampaat-ja-vuohet/muistio-2017_b.pdf

Muista hyödyntää Neuvo2020!

NEUVO 2020
**YARMUUTTA!
OPTIMOINTIA!
VERKOSTOJA!**

Tila voi käyttää ohjelmakauden aikana (vuosina 2015–2020) yhteensä 7 000 euron edestä neuvontapalveluita. Yhden neuvontakäynnin kustannus voi olla enimmillään 1500 euroa. Tila maksaa itse vain alv:n osuuden.

www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/viljelijä/Sivut/tilaneuvonta.aspx
www.proagria.fi/neuvo2020

LUOMUN JA YMPÄRISTÖNHOIDON TUKIA HAETTAVINA

Tänä vuonna voi hakea sekä uusia luonnonmukaisen tuotannon sitoumuksia että uusia luomu kotieläintuotannon sitoumuksia.

Viljelijät voivat tänä vuonna hakea luonnonhaittakorvausta ja antaa uuden viisivuotisen luomusitoumuksen. Voimassa oleviin luomusitoumuksiin voidaan myös liittää uutta korvauskelpoista alaa.

Viljelijät ja rekisteröidyt yhdistykset voivat hakea kosteikkojen hoitoa koskevia ympäristösopimuksia sekä maatalousluonnon monimuotoisuuden ja maiseman hoitoa koskevia ympäristösopimuksia. Korvausta voi hakea myös ei-tuotannollisen investoinnin toteuttamiseen kosteikon rakentamiseksi tai perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten alkuraivaukseen ja aitaamiseen.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman pinta-alatavoitteet on jo saavutettu ympäristösitoumuksissa ja osassa ympäristösopimuksista. Tämän vuoksi uutta ympäristösitoumusta ei voi antaa, eikä voimassa olevaan ympäristösitoumukseen voi lisätä uusia korvauskelvottomia aloja. Sitoumuksen voi silti esimerkiksi sukupolvenvaihdoksessa siirtää toiselle tai jakaa. Voimassa olevat ympäristösitoumukset on tehty viideksi vuodeksi.

Lisätietoja maa- ja metsätalousministeriöstä:
vanhempi hallitussihteeri Suvi Ruuska
puh. 040 839 6599
neuvotteleva virkamies Sini Wallenius
puh. 040 359 3103
maatalousylitarkastaja Antero Nikander
puh. 0295 162 403

Tukien hakuaika päättyy **15.6.**, joka on myöhäisin EU:n sallima hakupäivä.

KOTIMAINEN LAMMAS "KELTAISTA" WWF:N LIHAOPPAASSA

WWF julkaisi helmikuun alussa Lihaoppaan, jonka tarkoitus on ohjata kuluttajaa tekemään ympäristön kannalta parempia valintoja lautasellaan. Oppaassa lihavaihtoehdot on koodattu eri väreillä siten, että punaisella merkittyä lihaa tulisi välttää, keltaisella merkittyä ostaa vain harkiten ja vihreällä merkittyä valita lautaselle kohtuudella. Lampaanlihan kohdalla uusiseelantilainen tuontiliha oli koodattu punaiseksi, kotimainen tavallinen lampaanliha keltaiseksi ja luomu- sekä luonnonlaidunliha vihreäksi.

Lihaoppaaseen voi tutustua WWF:n sivuilla: www.fi/lihaopas/

SUSIAITA-HANKEEN RAPORTTI OPASTAA SUOJAUTUMAAN PEDOILTA

Suomen luonnonsuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin vuoden 2016 loppuun kestänyt SusiAita-hanke on päätynyt. Hanke lähti liikkeelle paikallisten asukkaiden ja luonnonsuojelijoiden yhteisestä näkemyksestä, että suusialueella tarvitaan kohdennettua neuvontaa ja uudenlaisia yhteisiä toimintatapoja. Hankkeen yhteistyökumppaneina olivat Salon seudun luonnonsuojeluyhdistys ja Suomen Riistakeskus Varsinais-Suomi. Hanketta rahoitti Ykkösakseli ry. Hankkeen koordinaattorina toiminut *Antti Rinne* on kirjoittanut toimintaraportin hankkeen toiminnasta ja esitellyistä koti- ja tuotantoeläinten suojausmenetelmistä. Raportti on kirjoitettu oppaaksi, jossa kerrotaan suojausmenetelmistä perusasiat sekä niiden hyvät ja huonot puolet.

Raportti löytyy muun maussa Suomen Lammasyhdistyksen kotisivuilta: lammasyhdistys.fi/lampurille/maisemanhoito/

MYSSYFARMI BERLIININ MUOTIVIIKOLLA

Suomalaine Myssyfarmi osallistui the Ethical Fashion Show Berliniin tammikuussa. Myssyfarmi on palkittu luomutila ja kansainvälistyvä ekodesign-yritys Pöytyän Vistolan kylältä. Kaikki myssytuotteet on neulottu käsin myssyummojen, paikallisten isoäitien puikoissa. Käytetty raaka-aine on sataprosenttisesti suomenlampaan luomuvillaa, joka on täysin jäljitettävissä Myssyfarmin naapurissa sijaitsevalle Rintalan tilalle. Kuvia the Ethical Fashion Show Berlinistä voi käydä ihastelemassa Myssyfarmin Facebook-sivulla: facebook.com/myssyfarmi/

Vuoden 2017 indeksilaskenta-aikataulu:

Uudet BLUP-indeksit lasketaan aina parittomien viikkojen perjantaina. Saman viikon keskiviikkoon mennessä Web-Lampaaseen tallennetut tuotosseurantatiedot ehtivät mukaan indeksilaskentaan.

VIISI UUTTA JALOSTUSLAMPOLAA

Suomen Lammasyhdistyksen hallitus on hyväksynyt viisi uutta jalostuslampolaa. Kaikki uudet jalostuslampolat kasvattavat suomenlampaita:

Aho Hannele/Mty Aho Hannele, Janne ja Kimmo (musta ja ruskea) Isojunno Hannu ja Pirjo (musta)

Jalonen Anni (valkoinen)

Lintunen Ann-Mari (ruskea)

Mäkelä Ulla ja Antti (ruskea)

Suomen Lammasyhdistys onnittelee lämpimästi uusia jalostuslampoloita ja toivottaa menestystä!

L Aidunpankki UUDISTUI

Laidunpankki-verkkopalvelu tarjoaa nykyisin mahdollisuuden ilmoittaa tai etsiä laidunnukseen liittyviä palveluja. Jo aiemminkin palvelusta on voinut hankkia lisälaidunta eläimille tai löytää eläimiä maisemanhoitajiksi. Nyt sivustolta löytyy myös ympäristöyrittäjiä ja tilakohteita, joilta löytyy esimerkiksi suoramyyntiä tai muita palveluja, kuten niitto- ja raivaustyö, paimenlomat tai tilavierailut. Palvelu kokoa myös yhteen tietoa lounnonlaidunnuksesta.

Oman ilmoituksen voi lisätä rekisteröitymällä käyttäjäksi. Palvelun käyttö on ilmaista.

Lisätietoa: Laidunpankki.fi/jutta.ahro@proagria.fi ja 040 544 4899

Jalostuslampaiden ja vuohien suositushinnat

Suomalaiset alkuperäisrodut

4–12 kk ikäiset uuhikaritsat, alkaen 260 €

4–12 kk ikäiset pässikaritsat, alkaen 380 €

Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 330 €

Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 450 €

Tuontirodut

4–12 kk ikäiset uuhikaritsat, alkaen 310 €

4–12 kk ikäiset pässikaritsat, alkaen 500 €

Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 380 €

Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 550 €

Hinnasto on tarkoitettu tuotosseurantatilojen lampaille, joille on tehty tuotosseurannan viralliset punnitukset, UÄ-mittaukset ja eläväEUROP-arvostelu. Lisäksi eläin on rakennearvosteltu. Hinta sisältää lammassuonevojan allekirjoituksellaan vahvistaman Sukutodistuksen. Välityspalkkio 10 %.

Lisähintasuositus 1.10. alkaen on 12 €/kk.

Jalostusvuohet

2–3 kk ikäiset kuttukilit, alkaen 90 €

4–8 kk ikäiset kuttukilit, alkaen 150 €

Astutetut kuttukilit, alkaen 200 €

Alle 5 kk ikäiset pukkikilit 120 €

Yli 5 kk ikäiset pukkikilit 170 €

Lypsykutut, tuotoksesta riippuen, alkaen 250 €

Vanhemmat pukit, alkaen 300 €

Tinkimaidon hinta (kotoa myytnä), alkaen 1,5 €/l.

Astutusmaksut

Suositus astutusmaksuksi 10 €/uuhai tai kuttu ja lisäksi hoitomaksu 1 €/päivä uuhesta tai kutusta, joka jätetään vieraalle tilalle astutettavaksi.

Hintoihin lisätään alv.

”Karitsanlihan omavaraisuusaste vuonna 2016 oli 50 prosenttia.”

LAMPAANLIHAN TUOTANTO KASVOI VIIME VUONNA

Luken ja Kantar TNS:n tuottamien tietojen mukaan lampaanlihan kokonaistuotanto vuonna 2016 oli 1,3 miljoonaa kiloa nouden 6 prosenttia edellisvuodesta. Karitsanlihaa tuotettiin miljoona kiloa ja yli 1-vuotiaiden lampaiden lihaa 0,3 miljoonaa kiloa. Karitsanlihan tuotannon todetaan nousseen 5 ja lampaan 10 prosenttia.

Lampaanlihan kulutuksen kotimaisuusaste oli 33 prosenttia. Karitsanlihan omavaraisuusaste vuonna 2016 oli 50 prosenttia. Karitsaa syötiin viime vuonna yhteensä 2 miljoonaa kiloa, mikä on 5 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Lampaanlihan kokonaiskulutus oli 3,7 miljoonaa kiloa. Kulutuksen laskua, joka näyttäisi kohdistuvan nimenomaan tuontilihaan, oli edellisvuodesta 4 prosenttia.

Lampaanlihan tuonti väheni viime vuonna 8 prosentilla edellisvuodesta ollen 2,5 miljoonaa kiloa. Tuontiliha painottui edelleen lampaaseen, sillä yli 1-vuotiaiden lampaiden lihaa tuotiin 1,5 miljoonaa kiloa.

Hinta jatkoi laskuaan. Karitsanlihan keskimääräinen tilityshinta vuonna 2016 oli 3,67 €/kg, mikä oli 3,1 prosenttia edellisvuotta vähemmän (2015: 3,79 €/kg, 2014: 4,01 €/kg). Vuonna 2016 keskimääräinen tuottajahinta kaikesta lampaanlihasta oli 3,09 €/kg (2015: 3,19 €/kg, 2014: 3,48 €/kg).

Vuonna 2016 teurastettiin yhteensä 66 460 lammasta (vuonna 2015: 62 320 kpl), joista teurastamoissa 63 160 ja maatiloilta 3 300. Vuonna 2016 karitsoiden osuus oli 51 179 (2015: 48 230 kpl) ja aikuisten lampaiden 11 979 (2015: 8 721 kpl). Teurastettujen lampaiden yhteenlaskettu lukumäärä nousi reilu 6 prosenttia vuodesta 2015. Teurasruuhkat vuonna 2016 ajoittuivat helmi-maaliskuulle sekä syys-marraskuulle.

Marjo Simpanen

FLEECE-KILPAILUN VOITOT YLÄHÄRKÖSEN JA PAJUKANNAN TILOILLE

ProAgria Etelä-Suomen, Lihasan Säätiön ja Finn-sheep ry:n yhteisvoimin järjestämä Fleece-kilpailu käytiin joulukuun alussa Finnsheep-päivässä. Parhaan valkoisen fleecen palkinnon sai *Nina Snellman* Ylä-Härkösen tilalta, ja parhaan värillisen *Anu Pentti* Pajukannan tilalta. Esille nostettiin myös Mäkitalon tilan *Riikka Miikkulaisen* tuoma kauniin kiiltävä ruskea fleece.

Kilpailussa valitaan paras villatyypinen yhtenäinen, keritty, ”villamatto”. Osallistujat saivat tuoda 2–3 siistiä ja roskatonta fleecettä luokkaa kohden. Luokkina olivat valkoinen ja värillinen. Kisan päätuomarina toimi *Jobanna Rautiainen*.

Kuva: Anne Rintala

Anu Pentti arvioi villaa.

Kuva: Anne Närhilä

KARITSAKLUBI KOKOAA TUOTTAJAT TEURASTAMOLLE

Veljekset Rönkä järjestää lampaan sopimustuottajille vuosittain Meri-Lapin Karitsaklubi -kehittämispalaverin. Karitsaklubi on kokoontunut jo vuodesta 2006. Kehittämispalaverissa tarkastellaan mennyttä vuotta ja käsitellään tulevaa vuotta sekä muita ajankohtaisia aiheita. Tapaamiseen kutsutaan tarpeen mukaan asiantuntijoita. Tänä vuonna vierailevana asiantuntijana oli luokitustarkastaja *Markku Niemistö* Foodwestista esittelemässä teurasruhojen EUOP-luokituksia ja luokitusvalvontaa Suomessa.

Suomen Lammasyhdistyksen puheenjohtaja *Petri Leinonen* piti katsauksen lammastalouden tilanteesta valtakunnallisella tasolla. Rönkän puolesta paikalla olivat toimitusjohtaja *Veikko Oljakka* ja hankintapäällikkö *Anne Närhilä*, jotka toivat esille Meri-Lapin Karitsan myyntiin ja ostoihin perustuvia tunnuslukuja.

Texelien jalostus vei Paula Kiiskin sydämen

Lampuri Paula Kiiskille jalostus on intohimo. ”Karitsointi on tosi palkitsevaa, etenkin jos on käyttänyt uutta pässiä tai keinosiemennystä.”

Teksti ja kuva **Terhi Torikka**

Keittiön seinällä on kehyksissä kolme valokuvaa. Jokaisessa poseeraa pässi, joka on aikansa huippua. ”Niistä näkee, että jalostus on mennyt eteenpäin. Dallapekin oli aikanaan ihan huippu, mutta ei nykyisiin verrattuna näytä siltä”, loimaa-lainen Paula Kiiski pohtii puolisonsa *Kari Tervasmäen* kanssa.

Tilalla on kasvatettu ja jalostettu texeleitä vuodesta 1992, ja vuodesta 2004 tila on ollut texelin jalostuslampola. Nykyinen lampola on muokattu häkkikanalasta vuonna 2006. Tärkein osa tilan toimintaa on jalostuseläinkauppa, joka on kasvanut vuosi vuodelta.

Tuonneista selvää hyötyä

Kiiski on ollut aktiivisesti mukana eläinaineksen tuonneissa maailmalta. Jo 2000-luvun alussa tilalle tuotiin spermaa Uudesta-Seelannista. ”Se toi lihakkuutta, mutta jalkojen rakenne ehkä kärsi vähän”, Kiiski kertoo. Sittemmin tilalle on tuotu eläimiä Tanskasta ja lisäksi käytetty englantilaista ja hollantilaista keinosiemennyssiementä. ”Tuonneista on ollut selvästi hyötyä. Ne ovat tuoneet pyöreyttä ja lihakkuutta. Nyt pyritään parantamaan myös sikiävyyttä.”

Kiiskin tilalla texelit karitsoivat enimmäkseen ykkösiä ja kaksosia, mutta kolmosetkaan eivät ole harvinaisia, etenkin siemennetyillä emoilla. ”Ensikoilla on usein yksi karitsa. Se kasvaa herkästi liian isoksi, siksi rehustuksen kanssa pitää olla tarkkana.”

Tuoreimmista tuonneista hollantilaiset ovat selvästi hyvin tiivisrakenneisia. ”Näyttävät jopa pieniltä, mutta ruhot ovat hyviä ja lihakkaita. Eng-

Lampuri Paula Kiiski odotteli karitsointien alkamista maaliskuun lopulla.

lantilaiset kasvavat usein tosi isoiksi”, Kiiski kertoo.

Arvostelupäivä on juhlapäivä

Jalostus on vienyt naisen mensesään, ja keinosiemennys avannut siihen uusia mahdollisuuksia. ”Kauheasti kiinnostuin, kun tuli mahdollisuus keinosiemennykseen. On kiva saada uusia linjoja.”

Karitsointiaika onkin Kiiskin mielestä lampurin parasta aikaa, vaikka raskasta onkin. ”Se on tosi palkitsevaa, etenkin jos on käyttänyt nuorta pässiä tai keinosiemennystä.”

Toinen erittäin palkitseva hetki on päivä, jolloin karitsat arvostellaan ja ultrataan neljän kuukauden iässä. ”Silloin näkee milleinä ja kiloina, kuinka jalostusvalinnat, karitsoinnit, ruokinta ja laidunnus ovat onnistuneet. Ihan totta, se on lähes juhlapäivä, hikinen tosin”, Kiiski sanoo.

Kehuja myös hyvästä hoidosta

Viime vuonna Kiiskin pitkä työ palkittiin Vuoden lammastilan arvonnalla, ja hän vastaanotti palkinnon Valtakunnallisilla lammaspäivillä Lappeenrannassa.

Valintaperusteissa Kiiskiä kuvailtiin texel-rodun keskeiseksi jalostajaksi Suomessa.

”Hän on ollut ennakkoluulottomasti mukana uusien pässien tuonnissa ulkomailta, sekä keinosiemennystoiminnassa”, puheenjohtaja Petri Leinonen kuvaili palkitsemisen yhteydessä.

Hän kehui Kiiskiä myös eläinten esimerkillisestä hoidosta. ”Karitsakuolleisuus on joinakin vuosina ollut jopa nolla.”

”Huolehdi omasta jaksamisestasi”

Pitkän linjan lampuri kehottaa alalle tulevia nuoria harkitsemaan tarkasti, mitä tila haluaa tuottaa, ja valitsemaan rodun sen mukaan. ”Onko lihantuotantokyky, villat, vuodat tai alkupe-räisrotu se tärkein.”

Lisäksi Kiiski neuvoo järjestämään työt alusta lähtien mahdollisimman helpoiksi. ”Ei kannata tehdä itselleen vaikeaa työmaata, ja ajatella, että kylä minä jaksan. Omasta jaksamisesta huolehtiminen on tärkeää.”

Kiiskin lampolassa ajatus toteutuu esimerkiksi vesikupeilla, koneellisella tyhjennyksellä ja ulkopuolista keritsijää käyttämällä. Karitsointeja hän valvoo paljolti kameran kautta. ”Nukun tuossa sohvalla, ja pidän äänet täysillä. Herään ääniin, kun synnytys on käynnissä.”

Lampolasta teurastamon kautta säräpöytään

Retkipäivä Etelä-Karjalassa valotti lampoloiden ja ruhojen rakenteita.

Lampola syntyy edullisesti joko omalla työllä tai vanhaa rakennusta muokkaamalla, ja liian pitkä kasvatus teuraaksi haukkaa tulosta, oppivat Lammaspäivien opintoretkeiläiset Etelä-Karjalassa.

Lappeenrantalaisen *Jani Ruokosen* lampolassa ei tartu haju vaatteisiin, eikä pöly rasita hengitystä. Ilmanvaihto on niin tehokas, että ovet on suljettava heti traktorin sisään ajamisen jälkeen. Katon harjassa on massiivinen hormi ja koko lampolan siivuilla säädettävät kennolevyikkunat. Talvella ne ovat kiinni.

Ruunharjun tilan 140 uuhien lampola valmistui viime vuonna. 560-neliöisen hallin kustannukset jäivät 106 000 euroon, 20 000 alle kustannusarvion, vaikka paalisilppurin hankinta tuli mukaan, Ruokonen kertoi. Salaisuus piilee oman työn määrässä. Aiemmin sähköasentajana työskennellyt lampuri teki lähes kaiken itse. ”Aitoja hitsailen pikkuhiljaa lisää, jos ei ole muuta.” Entisestä lypsykarjanavetasta muokattu vanhempi lampola on myös yhä käytössä. ”Helmikuun pakkasilla päätin, että talvikaritsoinnit tapahtuvat jatkossa aina siellä.”

Tilaa yksin hoitava isäntä on järjestänyt työt helpoiksi. Paalisilppuri on käytössä rehun jaossa ja kuivituksessa. Rehuseoksen Ruokonen teettää rahtimyllärillä 10 000 kilon erissä. Nurmissa suositaan alsikeapilaa hyvän maittavuuden vuoksi. Tila myy eläimiä vain teurastamolle, suoramyynä ja eläinkauppa ovat työllistävyytensä vuoksi jääneet, ja villakin päätyy jätteeksi. ”Keskityn muuhun”, linjaa luomuun siirtymistä suunniteleva isäntä.

Sikalasta lampola

Luumäkeläiset *Jussi Nurkka* ja *Inkeri Tyrväinen* päätyivät lampureiksi

Jani Ruokonen on hankkinut laumanvartijakoirat petovahinkojen ehkäisemiseksi. Ilma vaihtuu tehokkaasti ison kattohormin kautta.

Inkeri Tyrväinen ja Jussi Nurkka ovat aloittaneet lammastalouden pikkuhiljaa. Lampaat ulkoilevat ympäri vuoden.

kuten moni muukin ammattilainen.

”Tilalla oli kymmenen vuoden tauko kotieläinten pidossa, kunnes meille tuli seitsemän kesälammasta”, Nurkka kertoo.

Lampaat sopivat hyvin täydentämään luomutilaa ja sen nurmikiertoa. Lisäksi pihassa oli tyhjiään entinen sikala, josta muokattiin kolme vuotta sitten lampola. Ruokintakäytävä on rakennettu siirrettävistä vaneri-

elementeistä ja sitä on tarkoitettu vielä muokata. ”Opettelemme hommaa pikkuhiljaa”, Nurkka kertoo.

Uuhia on nyt noin 50, josta määrää on tarkoitettu kasvattaa sataan. Puolet katraasta on suomenlampaita, puolet kainuunharmaksia. Lisäksi tilalla on ylämaankarjaa.

Luomutila työllistää pariskunnan kokopäiväisesti. ”Toistaiseksi monipuolinen peltoviljely on suuremmissa

roolissa, kuin kotieläintalous”, Nurkka kertoo.

Eläinten lihat myydään kaikki suoraan kuluttajille muun muassa REKO-renkaiden kautta. Uusin kanava on helmikuussa avattu pieni tilamyymälä, jossa on riittänyt talviaikaankin mukavasti asiakkaita. Asuinrakennuksessa toimivan myymälän ykköstuote on karitsanliha, pakastettuna jatkuvas- ti, ja tuoreena parin kuukauden vä- lein. Lisäksi puodissa myydään lan- koja ja taljoja.

Jalosteita omasta myymälästä

Reiposen tila Savitaipaleella palvelee asiakkaita monipuolisesti. Vuonna 1997 valmistunut tilateurastamo on tällä hetkellä isännän terveydentilasta johtuen enimmäkseen vuokratäytös- sä, ja karkeapaloiteltu liha myymälää varten ostetaan Liha-REM:istä, kertoo emäntä *Anne Niinimäki*.

Tilamyymälän lisäksi tilalla on van- hassa sikalassa toimiva kesäkahvila, johon Niinimäki leipoo itse. ”Loman aika on tammikuussa, kesällä siihen

Reiposen lihatskin houkuttuksia.

ei ole aikaa”, hän sanoo.

Tuotteita menee myös lähialueen kauppoihin, ruokapiiriin ja REKO- myyntiin.

Optimaalinen teurasikä vaihtelee katraittain – opi omasi

Teurastamoyrittäjä *Kaarin Knuuttila* tarjosi lammaspäivien opin- toretkeläisille kiinnostavan tietois- kun eri kokoisten ruhojen li- hansaannoista. Knuuttilalla oli mukana kolme paloittelua ruhoa: 9-kiloinen, 15,9-kiloinen ja 25-kiloinen.

Knuuttila kertoi huomanneensa omasta suomenlammaskat- raastaan, että puolivuotiaiden karitsojen ruhot ovat parempia, kuin lähes samankokoiset 5-kuukautiset. ”Runko on kehitty- neempi muodoltaan, ja liha hieman tummempaa”, Knuuttila kertoi. ”Siksi kannattaa seurata oman katraan teurastuloksia ja lihan laatua, niin oppii tietämään omien karitsojen optimaalisen teurasian. Teurasruhoissa on paljon eroja.”

Knuuttilan esimerkkiruhoissa suurin ero oli paisteissa, etu- pään lihasaannoissa ei ollut suurta eroa 15,9-kiloisen ja 25-ki- loisen ruhon välillä. Huomion arvoista oli esimerkiksi, että 25 kilon ruhosta peräti yli kuusi kiloa oli rasvaa. Lihan saanto oli paras 15,9-kiloisessa, jossa se oli 61,89 prosenttia. 25-kiloisen saanto oli 55,35 prosenttia ja 9-kiloisen 57,9 prosenttia. Leikkuu- aikaa kului suhteessa lihasaantoon eniten pienimmässä ruhosta ja vähiten isoimmassa. Knuuttila muistutti myös, että pelkät hy- vät paistit eivät riitä tuomaan ruhosta tuottoa. Pienissä ruhoissa riskinä on hylkääminen kuivumisen tai aliravitsemuksen vuoksi.

SÄRÄ ON KAUKANA PIKARUUASTA

Lemin särä, yksi Suomen seitsemästä ihmeestä, vaatii kyp- sykseen käsin veistetyn koivukaukalon ja vähintään kuu- den tunnin haudutuksen.

Särällä on yli tuhatvuotinen historia. Sama sana tarkoi- ttaa sekä ruokalajia että koivusta veistettyä kaukaloa, jossa se valmistetaan. Alunperin särää on tehty riistasta, mutta jo pitkään lampaasta. Mausteena käytetään vain suolaa. Lihan lisäksi ateriaan kuuluvat perunat sekä ruokajuomaksi koti- kalja. Jälkiruokana tarjotaan rusinasoppaa.

Lemin kotiseutuyhdistyksen ylläpitämä museotupa val- mistaa särän aina kotimaisista raaka-aineista, toisin kuin naapurissa toimiva toinen särärytys.

Perinteen mukaan särää saa syödä niin paljon kuin jak- saa, ja lampurithan jaksoivat. Pöytään kannettiin useampi kaukalollinen lihaa pottuineen ja kehuja riitti.

Särätarpeet: Runsaasti lampaan paistia (ainakin 700 grammaa per ruokailija), perunoita, suolaa, ajoissa huol- lettu puukaukalo ja reilusti aikaa.

Yhä useampi saa elannon lampaistaan

Lammastalous on yhä tuotanto-suuntana siitä harvinainen, että se vetää puoleensa uusia yrittäjiä, kertoi *Milla Alanco-Ollqvist* ProAgria Etelä-Pohjanmaasta Valtakunnallisilla Lammaspäivillä Lappeenrannassa maaliskuussa.

”Tilojen määrä on kääntynyt hie-

noiseen laskuun, mutta uuhimäärä on kasvussa ja ala selvästi ammattimaisuutta. Yhä useampi lampaiden omistaja saa lampaista elantonsa, ja uusia tiloja perustetaan.”

Lammastiloja oli Luken tilastojen mukaan viime keväänä 1 441. Uuhia oli runsaat 75 000. Vuotta aiemmin

vastaavat luvut olivat 1 454 tilaa ja 73 800 uuhia.

”Reipasta kehitystä eteenpäin. Ei näkyvissä isoja uhkia”, arvioi Suomen Lammasyhdistyksen puheenjohtaja *Petri Leinonen* alan näkymiä Lammaspäivillä.

Kivennäiset hyvinvoinnin rakennuspalikoita

Kivennäisten puutteet tai väärät suhteet näkyvät lampaissa moninaisina oireina, ja syyn selvittäminen saattaa olla hankalaa.

Puutos etenee vaiheittain. Ensin varastot vähenevät, sitten tulee vaje vitamiinista tai hivenaineesta. Seuraavaksi elimistössä tapahtuu muutoksia, ja vasta sitten ilmenee puutostauti tai sairaus. Ongelmien syytä selvittäessä tulisi seurata tarkasti tehdyn korjausliikkeen vaikutuksia, sillä se voi paljastaa syyn.

Älä pelkää seleenilisää

Seleenin saanti on usein heikkoa etenkin luomutiloilla. Monissa projekteissa on eläinlääkäri *Eeva Mustosen* mukaan todettu luomukarkearehun seleenipitoisuudeksi nolla.

Seleenin puute ilmenee heikkona yleisvointina, lihasrappeumana, heikkona hedelmällisyytenä ja alentuneena immuunivasteena. Karitsoilla seleenin puute aiheuttaa kuolemaa ja heikkoutta sekä vastasyntyneenä että 3–6 viikon iässä. Heikkous voi liittyä rasitukseen, kuten liikuntaan. Jos seleenistä on selkeää puutetta, epäorgaaninen seleeni nostaa pitosuuksia. Jos puute ei ole ilmiselvä, orgaaninen seleeni auttaa, Mustonen kertoi lammaspäivillä.

Seleenilisä on tärkeä etenkin ennen astutusta, lopputiineille, imettäville ja laidunkauden alussa. Yliannosta

Kuva: Silja Alamikotervo

ei juuri tarvitse pelätä, sillä se vaatisi monta seleeniä sisältävää valmistetta yhtä aikaa, tai aivan poikkeuksellisen annoksen, Mustonen kertoi.

Jodin puute voi viedä karitsat

Toinen yleinen puutos, johon Mustonen on työssään törmännyt, on jodi. Etenkin karitsat ovat jodinpuutoksen vaaravyöhykkeellä, ja siitospäseillä jodin puute voi vähentää astumishalua.

Jodin puute aiheuttaa luomisia, karitsakuolemia sekä struumaa eli kilpirauhasen laajentumista. Tiedossa on, että iso lammastila on menettänyt jopa 70 prosenttia karitsoista jodin puutteen seurauksena. Mikäli karitsoinnin alussa herää epäily jodin

puuteesta, tiineille uuhille annettu joditabeltin pala voi vielä pelastaa osan karitsoista, Mustonen neuvoi.

Valmisteita tarjolla

Lampaille sopivia kivennäisvalmisteita on tullut markkinoille viime vuosina lisää. Niitä tarjoavat ainakin Feedex, Kinnusen mylly, Vilomix, sekä Hankkija.

Kivennäishankinnat vaativat lammurilta tarkkuutta, muistutti lammassasiantuntija *Kaie Ahlskog* Pro Agria Etelä-Suomesta. ”Esimerkiksi kupari on poistettu monesta seoksesta. Osa seoksista sisältää makuainetta, jonka vuoksi eläimet saattavat syödä sitä liian vähän. Joissain seoksissa on myös valkuaista, joka voi jäädä ruokintasuun-

YHDISTYS PIAN 100-VUOTIAS Suomen lammasyhdistys viettää ensi vuonna juhlavuotta, sillä kuluva vuosi on yhdistyksen 99. toimintavuosi. Lammastilojen taloudellinen ahdinko on näkynyt ikävästi yhdistyksen jäsenmäärän kehityksessä. Noin 950 paikalle vakiintunut jäsenmäärä laski viime vuonna 920 jäseneseen.

nitelmassa huomaamatta”, hän listasi.

Kuparin tarve vaihtelee roduittain, suomenlammas tarvitsee kuparia 6–10 mg/kg kuiva-ainetta. Tarpeen ja myrkyllisyyden väli on lampailla kapea, ja myrkytykset ovat mahdollisia etenkin liharoduilla. Kuparin puute voi ilmentyä esimerkiksi notkoselkäisinä, heikkoina karitsoina.

Sopivasti kalsiumia

Kivennäisvalmisteen kalsium–fosfori-suhde on tärkeää tarkistaa varsinkin apilapitoista rehua käytettäessä. Kalsiumia voi muuten tulla liikaa, koska apilassa on sitä paljon. Liian suuri (3–5:1) kalsiumosuus voi heikentää fosforin ja magnesiumin hyväksikäyttöä.

Aikuiset eläimet käyttävät hyväkseen jopa puolet rehun kalsiumista, mutta etenkin nopeaskasvuille karitsoille kalsiumtäydennys on paikallaan, Ahlskog neuvo.

Seleenin puutteen vaara on etenkin apilapitoisilla laitumilla, koska apilan kyky käyttää maaperän seleeniä on heikko.

Yksi keino kivennäisten saantiin on kehittää tilalle nurmiso, jossa tavoitearvot täyttyvät mahdollisimman hyvin. Kun siitä teetää analyysin, pystyy lisäämään ruokintaan vain tarvittavia aineita ja välttämään liiallisilta annoksilta, kertoi lampuri *Tarja Krannila* tilansa strategiasta. Lukumiehen lampola on teettänyt rehustaan kivennäisanalyysin Seilabissa.

Krannila käyttää lampailleen jauhamaista seleenilisä, koska ne eivät pysty erottelemaan sitä viljan seasta. Tarvittaessa se liukenee myös veteen. ”Nuolukivi seleenin lähteenä ei yksin riitä, kaikki eivät nuole sitä riittävästi.”

Nuolukiven kuluminen on mittari sille, saako lammas tarpeeksi kivennäisiä vai ei, vinkkasi *Marja Säynevirta* Hankkijalta.

KARITSALLE KUNNON RAAMIT BAARISTA

Karitsa kasvattaa ensimmäisten kahdeksan elinvuokonsa aikana raamit, joihin se jatkossa pystyy syömään korsirehua. Jotta raameista kehittyisi hyvät, on karitsalle tarjottava jo pienestä pitäen kaikki mahdolliset herkut karitsabaarissa, korosti lammasantuntija *Sari Heltelä* Katras-hankkeesta. Heltelä muistutti myös suunnitelun merkityksestä. ”Suunnittele, seuraa tilannetta ja tiedota, kerro teurastamolle missä mennään. Kysy, ota vastaan palautetta ja unohda menneet”, Heltelä evästi lampureita onnistuneeseen yhteistyöhön. ”Ja toimi itse hyvin”, hän lisäsi.

Pieni päiväkasvu tulee kalliiksi

Heltelä esitteli lampureille taulukon, jossa verrattiin sitä, paljonko resursseja 10 kilon kasvattamiseen menee erilaisilla päiväkasvuilla. 300 gramman päiväkasvulla 10 kiloa kertyi 33 päivässä, ja rehun kuiva-ainetta kului 63 kiloa. 100 gramman päiväkasvulla aikaa kului peräti 100 päivää, joiden aikana kuiva-ainetta kului peräti 120 kiloa.

Moni teurastamo vajaakäytöllä

Teurasruuhkista huolimatta valtaosa lampaan teurastukseen hyväksytyistä laitoksista ei toimi täydellä kapasiteetilla, kertoi asiaa selvittänyt agrologi *Anniina Holopainen* alustuksessaan Suomen lammasyhdistyksen kevätkokouksessa.

Toimintaan hyväksytyistä 43 laitoksesta 30 teurastaa lampaita tai karitsoja. Vuosittainen teurastusmäärä vaihtelee kymmenen ja 15 000 ruhon välillä.

”Osa laitoksista on selvällä vajaa-ikäytöllä esimerkiksi työvoimapulan vuoksi, mutta vain yksi teurastamo vuokraa tilojaan muiden käyttöön”, Holopainen kertoo. Hän näkee vuokraamisen järkevänä vaihtoehtona kaltilien tilojen tyhjäkäynnille.

Teurastamoyrittäjien mukaan tilojen vuokraaminen ei kuitenkaan ole kaikille sopiva vaihtoehto. Useasti hiljainen kausi ajoittuu aikaan, jol-

loin muillakaan ei ole teurastamolle tarvetta, kertoo Suomen teurastamoyrittäjien sihteeri *Kaarin Knuuttila*.

Hintaohjaus vähäistä

Laitoksien toimintaa rajoittavat usein työvoimapula, kylmätilojen koko sekä vähäinen markkinointi.

”Pienteurastamot eivät käytännössä markkinoi. Siihen ei joko ole aikaa tai voimavaroja, osalla ei vakiintuneen asiakaskunnan vuoksi tarvettakaan”, Holopainen selvittää.

Asiakassuhteet tilojen ja teurastamojen välillä ovat usein pitkiä ja hyviä. Sopimustuottajia on vain kolmella teu-

rastamoista, ja tarjonnan ohjaaminen hinnan kautta on vähäistä.

Holopainen uskoo, että tuntuvilla hintalisillä voitaisiin tasoittaa tarjontaa ja saada parempia ruhoja. ”Teuraista maksettu hinta ja rahtiteurastuksen hinta ratkaisevat tiloille hyvin paljon. Hintaohjausta käyttäneet teurastamot ovat saaneet parempaa ja tasaisempaa laatua.”

Frugårdin kartanon jalostuslampolassa työskentelevä Holopainen tekee ylemmän AMK-tutkinnon lopputyötä kotimaisen karitsanlihaketjun kipupisteistä.

Aidan toiselta puolen – lammasaiheisia kuulumisia maailmalta

Palstalle kootaan lammas- ja vuohiaiheisia uutisia ja kuulumisia ulkomaisista lähteistä.

Koonnut **Sari Kotivirta**

AUSTRALIASSA PERNARUTTOTAPAUUS

Australiassa, Victorian osavaltiossa, ainakin yksi lammas on kuollut pernaruttoon. Se oli yksi tilan monista äkillisesti kuolleista lampaista. Tila on laitettu karanteeniin, saastunut ruho on tuhottu ja loput eläimet rokotettu bakteeria vastaan.

Alueen johtava eläinlääkäri *Charles Milne* sanoo, että pernaruttobakteeria esiintyy alueen maaperässä luontaisesti ja tartunnat ovat yleisiä karja- ja lammastiloilla. Ihmistartunnan riski on hyvin matala: jotta bakteeri tarttuisi, tulisi käsitellä bakteerin saastuttamaa ruhoa. Eläimiä käsitteleville riski on muita suurempi.

Pernarutto kehittyi hyvin nopeasti ja oireita on vaikea tunnistaa. Bakteeri leviää huonosti, sillä eläin kuolee nopeasti tartunnan saadessaan, eikä ehdi levittää tartuntaa.

SBS 3/2017, ABC News 3/2017

LOISENNUSTEOHJELMA LAMPUREIDEN AVUKSI

Bristolin yliopiston eläinlääketieteellisen tiedekunnan tutkijat ovat kehittäneet verkko-ohjelman, joka auttaa Iso-Britannian lampureita toimimaan nopeasti loistorjunnassa. Ohjelma ennustaa milloin sukkulamadon (*Nematodirus*) munat kuoriutuvat ja loistartuntavaara on suurimmillaan.

Loismadon munat talvehtivat laitumilla ja lämpimän kevään koittaessa ne kuoriutuvat tartuttaen kevätlaitumille tuodut karitsat. Kevään säät ja lämpötilat vaihtelevat eri vuosina, joten loismunien kuoriutumisaikakohta on vaikea ennustaa. Ilmastonmuutoksen myötä lampurit eivät voi myöskään enää luottaa perinteiseen hoitoaikatauluun.

Ennusteohtelma hyödyntää 140 sääaseman lämpötilatietoja, jotka ennakoivat loismunien kuoriutumisen. Google Mapsin avulla lampurit voivat katsoa lähimmän aseman tiedot ja ennusteen alueen loistartunnasta. Ennustekartat päivittyvät joka päivä ja seuraavat loistilanteen muutoksia läpi kevään ja alkukesän. Ohjelma tarjoaa myös hoito-ohjeita.

Farmers Weekly 3/2017

ALPAKAT LAMMASLAUMAN VARTIOJOINA

Vuosi sitten Länsi-Sussexissa *Gordon Wyethin* reilun sadan lampaan lauma kuoli oudoissa olosuhteissa. Lampaat oli ajettu tiiviisti aidan viereen ja ne olivat puristautuneet kuoliaiksi. Irtokoirien arveltiin aiheuttaneen kuoleman, vaikkei varsinaista syytä tapaukselle löydetty.

Välttääkseen vastaavat hyökkäykset tilalle hankittiin kaksi alpakkaa vartioimaan lammasmaa. Alpakat Tom ja Jerry vartioivat 20 hehtaarin alueella 500 uuhua, joiden on määrä karitoida huhtikuusta alkaen.

Alpakoita pidetään hyvinä laumanvartioina erityisesti karitointiaikana. Ne ovat herkkiä aistimaan petoeläimet ja pitkäkaulausina ne näkevät lampaita paremmin laumaa lähestyvän koiran tai ketun. Ne suojelevat laumaansa jahtaamalla ja häätämällä pedot pois.

Farmers Weekly 3/2017

KEVÄTKARITSOINNIN SYY LÖYTYI AIVOISTA

Nottinghamin ja Bristolin yliopistoissa tehty tutkimus on löytänyt mekanismin miten vuodenajat ja hormonit aiheuttavat muutoksia lampaiden aivoissa ja käynnistävät kiiman. Tutkimus on julkaistu National Academy of Sciences -lehdessä.

”Päivän pituuden on tunnistettu vaikuttavan suurimpaan osaan selkärangaisista aivojen käpylisäkkeen tuottaman melatoniini-hormonin kautta. Aiemmin ei ole kuitenkaan tiedetty miten melatoniini vaikuttaa aivolisäkkeeseen, joka kontrolloi sukupuolihormoneja”, kertoo professori *David Bates* Nottinghamin yliopistosta.

Puuttuvan linkin etsintä aivolisäkkeen eri osien välillä kesti melkein 30 vuotta. Löydön myötä karitointiaikoihin voidaan tulevaisuudessa vaikuttaa entistä suunnitelmallisemmin. Ilmastonmuutos voi aiheuttaa ankarampia talvia, jolloin voi olla tarpeen saada kevätkaritsointeja siirrettyä myöhemmäksi.

Farming UK 3/2017

MUTAATION TUTKIMISELLA UUSIA MAHDOLLISUUKSIA VILLAN JALOSTUKSEEN

Uusiseelantilaisessa AgResearch-yrityksessä on alettu tutkia lampaita, joiden villa on ”Felting Lustre” -mutaation seurauksena luonnostaan hyvin suoraa ja hienoa. Vuonna 2011 löydettiin kyseisen mutaation omaava karitsa, jonka villa oli hyvin hienoa ja kiiltävää. Tapaus innoitti tarkempaan tutkimukseen villan proteiinien vaikutuksesta villakuidun ominaisuuksiin. Tutkijat huomasivat täysin erilaisen villan rakenteen ja ominaisuuksien johtuvan yhden proteiinin muutoksesta. Villakuidun kiharuus ja paksuus ovat tärkeitä ominaisuuksia tekstiilejä ja muita tuotteita ajatellen, mutta mahdollisuudet kontrolloida näitä ominaisuuksia ovat rajoitetut, sillä ne ovat tavallisesti vahvasti toisistaan riippuvaisia: hieno villa on hyvin kiharaa ja päinvastoin. Mutaation omaavat lampaat rikkovat säännön tuottamalla hienoa mutta suoraa villaa. Ne tarjoavat mahdollisuuden päästä tutkimaan villan yksittäisten ominaisuuksien, kuten kiillon, kiharuuden ja hienouden, vaihtelua toisistaan riippumatta. Tulevaisuudessa voi olla mahdollista jalostaa enemmän villan yksittäisiä ominaisuuksia ja siten tuottaa markkinoille monipuolisemmin erilaisia villatyyppejä.

Silja Alamikkotervo, Uusi-Seelanti

LAMMAS-MIRA

- Orgaanista seleeniä sisältävä kupariton kivennäisrehu lampailla
- UUTUUS! Saatavana erillisestä tilauksesta lisätyllä kuparilla suomenlampailla!

Lisäksi valikoimastamme monipuolinen valikoima nuolukiviä ja lampailla soveltuvia täydennysrehuja

www.vilomix.fi/edustajat

Vilomix Finland Oy
puh. 010 402 7700
www.vilomix.fi

Vilomix
Cultivating Value

RUSKEAN SUOMENLAMPAAN

jalostuslampola Keski-Pohjanmaalla

Pässilinjat
14, 19, 23, 33 ja 62.
Ei ORF-oireita.

Lisätietoja: Ulla ja Antti Mäkelä
Perho, puh. 050 320 3680

Lahtelan lammastila

Kainuun harmaksen jalostuslampola Pohjois-Savossa

Oiva rotu lammastuotteet monipuolisesti
hyödyntävälle tilalle, varsinkin suoramyyniin!

Myynnissä arvosteltuja, indeksit omaavia
uuhi- ja pässikaritoita useasta eri linjasta,
terveysluokat 1.

Niina ja Ismo Lohva, Salahmi
puh. 040 752 1860
lahtela@pp1.inet.fi

Lahtelan lammastila

KERINTÄPALVELU JA TERIEN TEROITUS

Tmi Toni Kattilakoski, Kaustinen
puh. 044 440 0983
toni.kattilakoski@gmail.com

Lammasnurmiseos Katraan kasvattaa!

NATURCOM OY

92400 Ruukki, Puh. (08) 270 7200, (02) 762 6200
www.naturcom.fi

Karitsat teuraskypsiksi laitumella vai lammas

Karitsojen sisä- ja laidunkasvatuksessa on kummassakin haasteensa. Laidun on edullinen ja eettinen, mutta pääsiäissäsongin vuoksi myös sisäkasvatusta tarvitaan.

Milla Alanco-Ollqvist

ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Kaie Ahlskog

ProAgria Etelä-Suomi ja iSAGE

Koonnut **Terhi Torikka**

Karitsojen loppukasvatus on aina tilakohtainen ratkaisu, korostaa lammastalouden asiantuntija *Milla Alanco-Ollqvist*. ”Siihen vaikuttaa ainakin sisätilojen koko, laidunten määrä ja sijainti, karitsoinnin ajankohta, alueen petotilanne sekä se, haluaako tila myydä lihaa pääsiäismarkkinoille tuoreena.”

Tarkkaile laidunta ja eläimiä

Laidunkasvatuksessa laidunta on oltava riittävästi, jotta se ei lopu kesken. Lisäksi se on oltava syötettäessä sopivan pituista. Liian pitkä tallaantuu helposti, eikä aivan kynittykään laidun ole hyvä. Optimaalinen pituus on 5–10 senttiä.

Laitumen laatua ja karitsojen kasvua on seurattava jatkuvasti. Loppukesää kohti nurmi korsiintuu ja sen rehuarvo laskee. Karitsat eivät välttämättä enää saa riittävästi energiaa ja valkuaista. Näissä tilanteissa ratkaisu on joko toinen laidun, tai lisäruokinta laitumelle. ”Sinne viedään joko viljaa tai säilörehua, mitä tilalla parhaiten käytettävissä on. Maisemasopimuskohteissa lisäruokinta ei ole sallittua.” Korsiintunutta laidunta on helpoin täydentää viljalla. Laitumen loppuessa ratkaisuksi sopii säilörehu.

Karitsojen kasvu ei saisi laidunkaudellakaan pysähtyä välillä, sillä se sotkee niiden kasvurytmin. ”Jos kasvu ehtii hidastua tai jopa pysähtyä, paras kasvu on menetetty ja eläin rasvoittuu helposti jos tilannetta aletaan vasta sisäruokinnassa korjata väkirehulla”, Alanco-Ollqvist sanoo.

Mikäli karitsojen ripuli äityy laitumella

pahaksi, kannattaa harkita niiden siirtämistä sisäkasvatukseen, tai ruokkimista joksikin aikaa esimerkiksi laidunkatokseen.

Terveys paranee laitumella

Laidunkasvatuksen etuja ovat edullinen, luonnollinen ravinto sekä monien ongelmien vähentyminen, kertoo lammastalouden asiantuntija *Kaie Ahlskog*. Laidunrehun hinta on noin 0,1 snt/ka/kg (perustuu 2015 kasvitalouslaskelmien nettotuotantokustannushintaan). Säilörehun tuotantokustannukset ovat Tuottopehtoorin mukaan 0,22 snt/ka/kg.

”Pölystä aiheutuneet vaivat, jalkasairaudet ja vastustuskykyyn liittyvät ongelmat vähentyvät tai poistuvat laidunnuksen aikana ja villa pysyy hyvänä”, Ahlskog sanoo. Ongelmana hän mainitsee laitumien vaihtelun, loiset, työlään aitojen rakentamisen sekä säi-

mpolassa?

den vaihtelun ja eläinten siirtämiset ja valvontatyön.

Erilaisia laidunnustekniikoita

Laitumen tuotto lisääntyy oikealla laidunnustekniikalla, johon sisältyvät ainakin oikea-aikaiset siirrot sekä sopivat nurmiseokset ja eläinryhmät.

Jatkuvan laidunnuksen etuja ovat yksinkertaisuus ja edullinen hinta (jos ruohoa on runsaasti). Jos laitumen kasvu on heikkoa, on eläintenkin. Lisäksi jatkuvassa laidunnuksessa syntyy helpposti hylkylaikkuja ja loisiongelmiä.

Lohkosyötössä eläimiä siirretään laitumen kasvuvauhdin mukaan lohkolta toiselle. Tällöin niille on aina tarjolla tuoretta rehua ja eläinten määrä hehtaaria kohden voi olla suurempi kuin jatkuvassa syötössä. Lohkosyötäminen vaatii enemmän aitaamistyötä sekä eläinten siirtoja.

Intensiivisessä laidunnuksessa lampaat siirretään 3–7 päivän jälkeen uudelle lohkolle ja eläinmäärä heh-

KÄÄNNÄ

Ruotsissa on tehty tutkimus, missä on laskettu yhteen rehujen kulut lammastilalla, riippuen karitsoinnin ajankohdasta, 10–20 prosentin rehuhukka on otettu mukaan laskelmiin.

Lammasrotu / risteys Lämpligt rasval / korsning	Finull, dorset, itä-friisi maitolammas, texel	Kaikki rodut, alla raser fungerar bra	Sopii kaikille roduille, Finnull ja rya tarvitsee lisärehua laitumelle	Sopii kaikille roduille, Finnull ja rya tarvitsee lisärehua laitumelle
Poikimisaika lamningstid	tammihelmikuu	maaliskuuhuhtikuu	toukoheinäkuu	elokuu-syyskuu
Kasvatusmalli Uppfödningsmodell	Intensiivinen	Intensiivinen	ekstensiivinen	ekstensiivinen
Päiväkasvutavoite, karitsa, g/pvä Mål för lammens tillväxt, g/dag	400	300	200	250
Teurastusaika Normal slakttidpunkt	huhtikuu-kesäkuu	heinäkuu-syyskuu	joulukuuhelmikuu	tammikuumaalisuu
Karkearehu, kg ka/uuhi Grovfoder, kg ts/tacka	440	400	520	600
Väkirehu, kg ka/uuhi Krafftoder, kg ts/tacka	170	80	20	20
Laiduntarve, kg ka/uuhi Betesbehov, kg ts/tacka	310	390	410	320
Olki, kg/uuhi Halm, kg/tacka	110	90	110	120

Lähde: Lammproduktion A. Arnesson, 2007

Suomessakin tilat astuttavat uuhia eri rytmillä. Maalis-huhtikuun ja touko-heinäkuun karitsointi vaatii eniten laidunta ja väkirehun kulu voi olla alhainen, koska hyödynnetään laidun hyvin. Jos suunnitellaan syksyyn poikimista, pitää miettiä tarkemmin rodun valinnat ja astutusikäntö, että uuhet tulisi kiimaan ja pässit olisi aktiiviset.

Karitsan kasvuun vaikuttava laitumen laatu

Laitumen laatu	Lehtevä laidun	Ylikasvanut laidun
Kuitua	alhainen	korkea
Maistuvuus	korkea	alhainen
rehuarvot	korkea (11 MJ, 130g RV)	alhainen (9,5 mj, 70g RV)
kulutus	1,5 kg ka päivässä	0,7 kg ka päivässä
päiväkasvu	300 g	75 g
Aika 10 kg kasvuun	1 kk–	5 kk.

Lähde: Lammproduktion A. Arnesson, 2007

Syöntimäärät uuhi, pässi 10 kg/pv (5–7 kg); vieroitetut karitsat 4–5 kg (1 kg kuiva-ainetta), eläintiheys 7–10 uuhia karitsoineen/ha hyvin hoidetulla laitumella, 1–3 uuhia karitsoineen/ha luonnonlaitumella

Esimerkkejä karitsan kasvatuksen rehukustannuksista (tarvenormit huomioitu LamRu) kasvatus vieroituksen jälkeen 22 kg–47 kg

ruokinta	päiväkasvu tavoite	kasvatusaika pv vieroituksen jälkeen	rehuysikköä yhteensä	euroa yhteensä
sisällä slr ja väkirehut	250	100	145	26–32
sisällä slr ja väkirehut	300	83	130	24–28
sisällä slr ja väkirehut	350	70	122	22–27
pelkkä laidunruoho	250	100	116	21
pelkkä laidunruoho	300	83	108	19
laidun+ väkirehulisiä laitumelle loppukesästä	350	70	103	19

Laskelmassa käytetyt rehuhinnat euroa/kg: säilörehu ka 30 % 0,05–0,7e/kg, rypsirohu 0,25 e/kg, kaura 0,18 e/kg, puolitiiviste 0,38 e/kg, kivennäinen 0,40 e/kg, ruokintakalkki 0,16 e/kg, laidunruoho 0,03 e/kg.

Sisäruokinnan kustannukset vaihtelevat suuresti, peruskuluja ovat korjuukustannukset ja rehuhävikki. Paalien hinnoissa on erittäin suurta vaihtelua, 25–50 euroa.

Taulukossa on huomioitu vain rehujen kulutus vieroituksen jälkeen. Sisäruokintakuluihin kuuluvat myös rehunjakotyö ja koneet sekä tilantarpeeseen liittyvät rakennuskulut.

Laiduntamisella voidaan säästää jonkin verran rehukustannuksista edellyttäen että laidunruohon hinta on noin 40–50 % säilörehun kustannuksista.

Laiduntamisen kustannuksiin tulee lisätä mahdolliset aitaus- ja kuljetuskustannukset.

Kasvatusajan pidentyessä rehukustannukset yleensä nousevat, koska eläimen perusylläpitoon tarvitaan energiaa.

Rehuhintojen ja rehujen laadun vaihtelun vuoksi on syytä tehdä tilakohtaisia laskelmia.

taarilla onkorkea. Lanta jakaantuu ta-
saisesti. Eläimet pakotetaan syömään
kaikki lohkolta, mikä nostaa sisäloi-
sien määrää, koska lohkot eivät ehdi
puhdistua.

Sisäkasvatuksessa olosuhteet tasaiset

Sisäkasvatus on osalle tiloista toimi-
vampi ratkaisu kuin karitsojen laidun-
taminen. ”Jos pääsiäisenä halutaan
myydä tuoretta lihaa, sisäkasvatus-
ta tarvitaan”, Alanco-Ollqvist toteaa.
Hän arvioi sisäkasvatettujen karitsojen
osuudeksi noin neljänneksen kaikista.

Sisäkasvatuksen etuna ovat tasai-
set olosuhteet ja ravinto, sekä se että
eläinten kasvun seuranta punnituk-
silla on helpompaa kuin laitumella. Sisä-
kasvatuksessa vältetään myös lois- ja
peto-ongelmilta. ”Kaikki eivät pysty
petojen takia hyödyntämään olemas-
sa oleviakaan laitumia. Eikä kaikilla
tiloilla ole riittävästi laitumia lampo-
lan lähellä.”

Aivan pienille, 1–2 kuukauden
ikäisille karitsoille Alanco-Ollqvist pi-
tää sisätiloja parempana kasvuympä-
ristönä. ”Laitumella voi tulla ongelmia
pienien kanssa, jos esimerkiksi sääolot
vaihtelevat kovasti. Pienet kärsivät
helposti kuumasta ja märkyydestä.”

Pienet karitsat eivät myöskään vie-
lä itse syö laidunta, mikä voi laittaa
emon koville riittävän ravinnon etsin-
nässä, etenkin jos laitumella ei käy-
tetä lisäruokaa. Myös karitsakamarin
toteuttaminen on sisäkasvatuksessa
helpompaa kuin ulkona, asiantun-
tija listaa. Toisaalta juuri laidunnus
on yksi lammastalouden positiivisen
mielikuvan vahvistajista.

Karitsoiden kasvatus sisäruokin-
nalla perustuu hyvään säiliörehuun.
Sisäkasvatuksen heikkouksina Alan-
co-Ollqvist mainitsee suuren tilantar-
peen ja laitumelle hoitamista isomman
työmäärän. ”Pitää myös olla tarkkana
karitsojen tilavaatimuksista, ja tietää,
mihin on sitoutunut. Alle 15-kiloisilla
vaatimus vaihtelee sitoumusten mu-
kaan 0,25–1 neliömetrin välillä.”

PROAGRIAN LAMMAS- JA VUOHITIIMI

sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@proagria.fi

UUSIMAA, PIRKANMAA, VARSINAIS-SUOMI, SATAKUNTA JA HÄME SEKÄ KYMENLAAKSO JA ETELÄ-KARJALA

E=Etelä-Karjala, H=Häme, K=Kymenlaakso, P=Pirkanmaa, U=Uusimaa

Tuotantoasiantuntijat

Kaie Ahlskog, p. 0400 731 811, *Marja Jalo-Ryynänen*, p. 040 572 8387

tallennukset ja todistukset: *Merja Hietamäki*, p. 050 345 5449

Talousasiantuntija

Etelä-Suomi: *Anna Turunen*, p. 040 595 7543

Investointipalvelun yhteyshenkilöt

Etelä-Suomi: *Osmo Piekari*, p. 040 709 2471 (H), *Jarmo Keskinen*, p. 0400 461 712 (U),

Alpo Jaakkola, p. 0400 943 227 (K), *Juha Tynkkynen*, p. 0400 358 667 (E-K),

Katri Myrsky, p. 050 518 4611 (P)

Länsi-Suomi: *Seppo Jokiniemi*, p. 050 66 471

Nurmentuotannon asiantuntijat

Etelä-Suomi: *Asko Laapas*, p. 040 721 9991 (E, K), *Markku Puttonen*, p. 040 709 2484 (H),

Outi Haalijoki, p. 0400 363 441 (H, U), *Tuomas Granni*, p. 0400 859 339 (H),

Esko Havumäki, p. 040 742 4981 (P), *Ritva Tolppa*, p. 0400 163 753 (P),

Tuula Kokkonen, p. 040 755 5480 (E), *Kari Siitarinen*, p. 040 135 0364 (E)

Länsi-Suomi: *Anu Ellä*, p. 040 180 1260, *Jarkko Storberg*, p. 0400 849 992

ETELÄ- JA POHJOIS-SAVO, POHJOIS-KARJALA

Tuotantoasiantuntijat

Sari Heltelä, ProAgria Etelä-Savo, PL 28, 51901 Juva, p. 040 593 7528,

Jarmo Piiparinen, p. 040 678 4212

Talousasiantuntija

Etelä-Savo: *Vuokko Ahonen*, ProAgria Etelä-Savo, Mikkelin toimipaikka,

Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli, p. 040 524 9945

Pohjois-Savo: *Tuomo Rissanen*, ProAgria Pohjois-Savo, PL 1096, Puijonkatu 14,

70111 Kuopio, p. 040 563 8749

ETELÄ- JA KESKI-POHJANMAA, KESKI-SUOMI, ÖSTERBOTTENS SVENSKA LANTBRUKSSÄLLSKAP

Tuotantoasiantuntijat

Sini Hakomäki, p. 043 8250 526, *Milla Alanco* p. 040 706 0558,

ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki

Talousasiantuntijat

Keski-Pohjanmaa: *Heikki Ojala*, ProAgria Keski-Pohjanmaa, Ristirannankatu 1,

67100 Kokkola, p. 040 534 2166

Keski-Suomi: tulosanalyysi: *Irene Mäkinen*, p. 040 587 3245, Likvi ja elinkeino-

suunnitelma: *Hannu Laitinen*, p. 0400 321 907, ProAgria Keski-Suomi, Kauppakatu 19,

PL 112, 40101 Jyväskylä

Österbotten: *Tor-Erik Asplund*, ProAgria Österbottens Svenska Lantbrukssällskap ry,

Handelsplanaden 16 D, 65100 Vasa, p. 050 386 5922

Etelä-Pohjanmaa: *Marjut Viitasalo*, ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Huhtalantie 2,

60220 Seinäjoki, p. 040 353 0227

OULU, KAINUU JA LAPPI

Tuotantoasiantuntijat

Heini Rautiola, ProAgria Oulu, Kauppurienväylä 23, PL 106,

90101 Oulu, p. 045 657 8708, heini.rautiola@proagria.fi

Lapin alueella UÄ-mittauksia ja tiineystarkastuksia tekee myös *Johanna Alamikkotervo*

johanna.alamikkotervo@gmail.com, Vanhalantie 17, 95300 Tervola, p. 041 459 6657.

Talousasiantuntijat

Pohjois-Pohjanmaa: *Sari Isotalus*, ProAgria Oulu, Pappilantie 1, 85200 Alavieska,

p. 040 764 7904 (opintovapaalla)

Kainuu: *Tarja Poikela*, ProAgria Kainuu, Osmonkatu 9, 87100 Kajaani,

p. 0400 386 274

Lappi: *Pekka Kummala*, ProAgria Lappi, Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi,

p. 0400 260 103

ÅLAND

Ålands Hushållningssällskap, 22150 Jormala, p./tel 018 329 644 tai/eller

0457 526 7304, *Kerstin Lundberg*, kerstin.lundberg@landsbygd.ax

Föreningen Ålandsfåret r.f. (ahvenanmaanlammasta koskevat asiat)

Maija Häggblom, maija.h@maijas.ax

Ängo-bussövägen 288, 22630 Lumparland, p. 040 742 8967

Kaikilla ei ole säännöllistä toimistopäivää,
varmimmin tavattavissa maanantaisin.

”Kymmenviikkoisen karitsan ruuansulatus vastaa aikuisen lampaan ruuansulatusta.”

Pikkukaritsasta märehitijäksi

Karitsasta kehitty märehitijä noin kahdeksassa viikossa, joiden aikana sen tulee tottua syömään karkearehua.

Teksti ja kuvat **Sini Sillanpää**
Asiantuntija, lammas- ja vuohituotanto
ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Karitsoiden vieroituksella tarkoitetaan vieroitusta emän maidosta tai maitojuoton lopettamista, noin kahdeksanviikkosena. Ensimmäiset kolme viikkoa karitsan ruuansulatus vastaa yksimahaisen ruuansulatusta, pääravinto on maito. Seuraavien viikkojen aikana etumahat ja pötsimikrobisto kehittyvät; karitsasta kehitty märehitijä noin kahdeksassa viikossa. Vieroitettaessa karitsan tulisi painaa 12–15 kiloa ja pystyä syömään 200–300 grammaa kuivaa rehua. Kymmenviikkoisen karitsan ruuansulatus vastaa aikuisen lampaan ruuansulatusta. Karitsabaarin tärkeys korostuu vieroituksen onnistumisessa. Kun karitsat ovat tottu-

neet viettämään aikaa karitsabaarissa ja syömään siellä kuivarehuja, vieroituksessa syntyvä stressi pienenee ja märehitijöiksi kehittyminen paranee.

Vieroituksen ajankohtaan vaikuttavat monet tekijät, kuten käytettävissä oleva tila, laitumet, ajankohta ja uuhien vuosikierto. Tärkeintä on kuitenkin seurata painoa ja kehittymistä märehitijäksi. Alkuperäisrotujen pässikaritsat tulisi vieroittaa emistään viimeistään kolmen kuukauden ikäisenä niiden saavuttaessa sukukypsyyden. Uuhikaritsat voivat olla emojaensa kanssa pidempään. Käytännöt vaihtelevat tilakohtaisesti.

Vieroitukseen valmistautuminen

Muutama päivä ennen vieroitusta uuhet ehdytetään maidosta lopettamalla väkirehujen anto ja karkearehuksi muutetaan ravintoaineiltaan mahdollisimman köyhä rehu, esimerkiksi olki-heinä. Väkirehujen määrää voi vähentää jo loppuimetykskaudella. Utareterveyden kannalta ehdytys tehdään lähellä vieroitusta. Mikäli uuhien maidontuotantoa yritetään tyreh-

dyttää vähentämällä ruokintaa paljon ennen vieroitusta, saattavat maitoon tottuneet karitsat vahingoittaa utaretta ja näin aiheuttaa utaretulehdusriskin. Heinä-olki-ruokintaa jatketaan vielä vieroituksen jälkeen, varmistaen maidontuotannon loppuminen.

Vieroitukseen voi valmistautua suurentamalla karitsabaareja ja pienentämällä uuhien ja karitsoiden yhteistä tilaa, tilavaatimukset huomioiden. Kun karitsabaari on tilava ja viihtyisä, karitsat viettävät siellä mielellään enemmän aikaa mikä helpottaa vieroitukseen liittyvää stressiä.

Emosta eroon

Vieroitus tapahtuu kerralla, ei vähitellen. Emot siirretään mahdollisimman etäälle karitsaista. Vieroitusta helpottaa, etteivät eläimet kuule toisiaan tai niillä ei ole näköyhteyttä toisiinsa. Karitsoiden jättäminen omaan tuttuun karsinaan vähentää niiden stressiä ja alttiutta sairastua muun muassa suo-
listo- tai keuhkotulehduksiin. Näin edesautetaan karitsoiden hyvän kas-

KÄÄNNÄ

”Karitsoiden terveyden kannalta on hyvä minimoida eri tekijöistä aiheutuva stressi, ja tehdä kaikki muutokset eri aikaan.”

vun jatkumista. Karitsoita tarkkailaan tiiviisti vieroituksen jälkeen, että mahdolliset kasvun hidastumiset ja ongelmat huomataan riittävän ajoissa ja niihin puututaan välittömästi. Karitsoiden ruokintaa jatketaan samanlaisena kuin ennen vieroitusta. Karitsoiden terveyden kannalta on hyvä minimoida eri tekijöistä aiheutuva stressi, ja tehdä kaikki muutokset eri aikaan. Näitä ovat esimerkiksi ruokinnan muutokset (stressi), vieroitus (stressi) tai ryhmittely eri karisoihin (stressi).

Vieroituksen jälkeen seurataan uuhien utaretta ja tarvittaessa lypsetään, mikäli utareeseen kehittyä runsaasti

maitoa. Utaretta ei lypsetä tyhjäksi, ainoastaan helpotetaan painetta. Tyhjäksi lypsy stimuloi maidontuotantoa. Maidon voi pakastaa seuraavaan ka-

ritsointiin lisämaidoksi käytettäväksi. Lypsyssä on huomioitava hyvä hygienia, ettei aiheuteta uuhille utaretulehdusta; puhtaat kädet ja hyvä kuivitus.

Hankkijalta toimivat juomarehut karitsoille!

Sprayfo Lamb

Laadukas karitsoiden maidonkorvike

- Koostumus vastaa hyvin uuhien maidon koostumusta
- Korkea sulavuus ja hyvä liukenevuus tukevat hyvää kasvua ja suolistoterveyttä
- Sisältää vitamiini- ja kivennäistydennyksen

Raakavalkuaista 23 %
Raakasvaa 23 %

www.hankkija.fi
www.suomenrehu.fi

Zelmo Green Bio 100 %

Luomuun soveltuva karitsoiden maidonkorvike

- Luomumaitojauh pohjainen juomarehu, joka sisältää tärkeän vitamiini- ja kivennäisainetäydennyksen

Raakavalkuaista 21 %
Raakasvaa 20 %

Hankkijalta saat myös Luomuun soveltuvat valkuaistäydennykset lampaille.

Sopii Luomuun!

Hankkija

OSTETAAN KARITSAA JA LAMMASTA

Myös rahtityötä
Luomuhyväksyntä

Polson Lammas Oy

teurastamo- ja lihan käsittelylaitos
69410 Sykäräinen
Eero Polso p. 0400 892 198
lammas@polso.fi

Ostamme kaikenikäisiä lampaita ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkuu
ja tyhjiöpakkaus
myös rahtityönä

**Lallin
Lammas**

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. 0400 884 335
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

Retronik-lammaskalusteet

- pyöröpaalihäkit
- käsittelyaidat
- hoito-/karitsaportit
- eläinportit
- laidunkatokset
- uimuri juomakupit + suojakaaret
- rännityslaitteet ja stopparit
- 2-tiejakajat
- ruokintakourut muovi ja metalli

Uutuutena karitsointikarsinat!
Kätevät kasata

Retronik Ky

Raija 040 7022 162, Reino 050 521 0082
Katso esittelyvideo www.retronik.com
rareko105@gmail.com

Parasta kasvua laitumilla – mistä voi kiikastaa

Terveet ja hyvinvoivat karitsat kasvavat hyvin. Heikko kasvu se-
littyy harvoin yhdellä yksittäisellä
syyllä eikä välttämättä parane
vaikuttamalla vain yhteen asiaan.

Teksti ja kuva **Lammaslääkäri**
Johanna ja Eero Rautiainen
Lammasmaailma Oy

Tyypillisesti syyt liittyvät ruokin-
taan, epäonnistuneeseen lois-
ja kokkiditorjuntaan tai rehun
koostumuksen puutteisiin (energia,
valkuainen, vitamiinit, kivennäis- ja
hivenaineet).

Karitsan kasvu on hämmästyttävän
riippuvainen syntymäpainosta. Alhai-
nen syntymäpaine lisää pikkukaritsan
terveyttä ja hyvinvointia uhkaavia ris-
kejä. Niitä voi vähentää hyvällä karit-
sointiajan ja ensimmäisten viikkojen
valvonnalla, tarkoituksenmukaisilla
olosuhteilla ja maittavalla lisärehulla.
Kannattavinta olisi kuitenkin nostaa
syntymäpainoja (jos säännönmukai-
sesti alle 3,5 kg). Rodusta riippumatta
tässä ovat avainasemassa uuhien ruo-
kinnan määrä ja laatu – alkaen astu-
tusajasta. Ruokinnan tarkkuutta on
mahdollista parantaa uuhien sään-
nöllisellä kuntoluokituksella, loppu-
tiineyden aikana myös seerumin ke-
toainemäärityksillä.

Jos karitsoille on varmistettu en-
simmäisinä elinviikkoina hyvät läh-
tötelineet (hyväkuntoinen emä, hyvä
ternimaito ja hygieeninen kasvuymp-
päristö) sekä puhdas ensilaidun, ne
ovat laidunkauden alussa terveitä ja
ikäerot huomioon ottaen suhteelli-
sen tasakokoisia. Haasteena on saa-
da kasvu jatkumaan tasaisena myös
laidunkauden edetessä. Terveyttä
tukevia tai heikentäviä tekijöitä voi
nousta laidunhygieniasta, karitsare-
hun ja kivennäisten annostelutavas-
ta, veden annostelutavasta, laidun-
nurmen laadusta ja määrästä sekä
sääolosuhteista.

Kriittisiä ajankohtia laitumella

Ensimmäinen selvä notkahdus kas-
vuun voi tulla jo noin kahden viikon

Puhdas ja rehevä ensilaidun antaa hyvät edellytykset kasvuun.

laidunnuksen jälkeen. Pahimmassa
tapauksessa osa karitsoista ripuloi ja
joku voi myös kuolla. Kasvun palaa-
minen normaaliksi vie viikkoja. Syynä
on usein kokkidioosi. Tartunnan voi-
makkuuteen ja taudin puhkeamiseen
vaikuttavat monet altistavat tekijät,
joita on mahdollista hallita.

Seuraava kriittinen hetki koittaa
vieroituksen yhteydessä. Emän mai-
don jääminen pois ja samanaikainen

laitumenvaihto (ehkä hygienialtaan
huonommalle laitumelle) kallistavat
vaakaa herkästi sisäloissairauksien
puolelle. Kasvu hidastuu ja ripuliriski
kasvaa. Kesän edetessä myös emän
alle jääneillä uuhikaritsoilla voi koit-
taa hetki, jolloin laidunten loiskuor-
mitus kasvaa yli vastustuskyvyn. En-
sin huomataan kasvun hidastuminen,
sitten alkaa näkyä likaisia takapuolia.

**”Karitsan kasvu on hämmästyttävän
riippuvainen syntymäpainosta.”**

Kartoita heikentyneen kasvun syitä – se kannattaa!

Koska tilojen tuotantotapa ja olosuhteet vaihtelevat, voi odottamatonta huonokas-
vuisuutta ja lisääntyntä sairastuvuutta esiintyä myös muina ajankohtina. Näissä-
kin tapauksissa kannattaa ongelmaselvitys tehdä aikailematta ja systemaattisesti:

- mitä ovat kasvut ja mitä oireet minkäkin ikäisillä karitsoilla
- kuinka suuri osa karitsaryhmästä oireilee
- ero nuorten ja vanhojen uuhien karitsoiden oireissa
- millaisia ovat oireilevien karitsoiden emien kuntoluokat
- missä vaiheessa laidunkautta ja laidunten vaihtoja ongelmat alkavat
- mikä on laidunnustiheys ja oletettava laitumien tuottoisuus sääolot huomioon ottaen
- entä aikaisempien vuosien vastaavat ongelmat.

Tällainen selvitys on hyvä tehdä eläinlääkärin kanssa. Kliinisten ja epidemiologis-
ten tutkimusten lisäksi on tarpeen turvaututtava oikein kohdennettuihin
papana- ja verinäytteisiin sekä kuolleiden karitsoiden kentällä tai Evirassa tehtäviin
raadonnavauksiin. Havaintojen ja löydösten perusteella päästään hoito- ja toimen-
pide-ehdotuksiin, voidaan valita mahdollisimman oikeat lääkkeet ja antaa täsmä-
ohjeet ennaltaehkäisyyn.

Finsk lantras betar naturängarna på Vänö

Gårdens målsättning är att ge en familj utkomst genom bevarande och utvecklande av ett levande kulturlandskap på Vänö. Samtidigt är det även ett val av livsstil.

Text och foto
Petra Gripenberg

TILA
KERTOO

När jag för 36 år sedan flyttade till Vänö i Hitis skärgård, var den ännu delvis den levande fiske och lantbruksby. Men flera av gårdarna stod redan tomma och de flesta ängar och betesmarker var igenvuxna. Då föddes tanken att något måste göras för att bevara en del av det levande kulturlandskapet och miljöns mångfald.

På Vänö har det i generationer funnits både får och nötboskap. Eftersom fåren är mera lätthanterliga föll det sig naturligt att satsa på dem. De första fåren var ursprungliga skärgårdsfår, men genom avel med baggar av finsk lantras och även inköp av tacklamm av finsk lantras har vi nu en renrasig besättning av finsk lantras.

Lamm

Lammen föds i månadsskiftet februari-mars. Tackorna utfodras med torrhö och kraftfoder bestående av säd och rybskross under stall perioden. Lamm i stora kullar får tilläggsmjölk från flaska. På stall har lammen tillgång till lammbox med lammfoder.

Betesperiod

Betesperioden börjar i maj. De första 2 veckorna är en inkörningsperiod då lammen går ute med tackorna. Sedan avskiljs bagglammen, som betar naturängarna på Vänö, medan tackor med tacklamm betar naturbeten på öar som hör till Skärgårdshavets nationalpark. Tacklammen avskiljs från tackorna då tillväxten på öarnas naturbeten avtar. De får flytta hem till Vänö och beta slätterängarnas återväxt.

För att optimera lammens tillväxt är det viktigt att till exempel följa med betetskvalitet och tillväxt och se till betesrotation och kontroll av prasi-ter med snabba åtgärder vid behov. Det är också viktigt att flitigt använda av väg och åtgärda om lammen inte

ökar i vikt. Då måste de flytta till nya betesmarker.

Lammkött och kunder

För att få ett så gott pris på lammköttet som möjligt, lönar det sig inte att sälja lammen till ett slakteri. Alla slaktlamm går via ett gårdsslakteri på Kimitoön, cirka 40 kilometers landsvägskörning och sjöresa, och för styckning och packning via Ekenäs.

Kunderna är privata familjer, som har någon anknytning till Vänö, till exempel sommargäster eller besökare som har bekantat sig med Vänö och

lammproduktionen. För alla gäller det att köttet är naturbeteskött och att de sett eller vet att hanteringen av lammen är etiska. För denna närproducerade produkt är de villiga att betala ett högre pris. Och det finns alltid kunder som vill ha ett mindre lamm, vilket ger oss möjlighet att få ett hyfsat pris för lamm som inte kommit upp till 18 kilo. Det går att få lamm av finsk lantras att växa på naturbete, men EUROP-klassificeringen är på den lägre skalan och våra lamm blir inte EUROP-klassade.

Tilastotietoja karitsoista v. 2016–2012

	2016	2015	2014	2013	2012
karitsoiden määrä	69	69	70	56	70
sikiävyys / uuhi	3	2,8	2,8	2,5	3
pässilinjat	21,45	30	21,3	18	18
syntymäpaino	3,7	3,9	3,6	4,1	3,7
6 vko:n paino	14,4	14,9	14,1	14,4	13,6
120 pv:n paino	30,9	31,5	29,1	31,8	30,4
pienin	19,5	23,4	23,5	22,9	21,9
suurin	42,8	42	41,8	43,6	38,7
6 vko – 4 kk päiväkasvu	212	215	195	225	215
vähiten	110	114	117	144	127
eniten	293	292	268	291	286
teuraspaino	19,9	18,5	18,8	17,5	19,2
teuras-%	44	42	44	41	43
kasvu aika päivinä	217	194	207	208	213
nettopäiväkasvu	85	88	84	77	84

TIIVISTELMÄ

Vänön saaren suomenlampaat laiduntavat luonnonlaitumilla

Muutin 36 vuotta sitten Vänön saarelle ja tuolloin useat saaren tilat olivat jo tyhjiillään. Ajattelin, että jotain täytyy tehdä, jotta kulttuurimaisema ja luonnonmonimuotoisuus säilyisivät.

Tilan ensimmäiset lampaat olivat alkuperältään saaristolaislampaita, mutta jalostuksen ja eläinvalinnan myötä tilalle on muodostunut puhdas suomenlammas kattras.

Karitsointiaika alkaa helmi-maaliskuun vaihteessa ja laidunkausi toukokuussa. Ensimmäiset kaksi viikkoa laitumella ovat totuttelukautta, jolloin karitsat laiduntavat emojensa kanssa. Tämän jälkeen pässikaritsat erotellaan ja viedään laiduntamaan Vänön luonnonniityille.

Uuhet ja uuhikaritsat laiduntavat Saaristomeren kansallispuiston saarten luonnonlaitumilla. Uuhikaritsat erotetaan emoista silloin, kun laidunten kasvu alkaa heiketä. Karitsoiden hyvän kasvun takaamiseksi ne siirretään takaisin Vänölle laiduntamaan niitonurmien odelmalla.

Tilan talous perustuu teuraskaritsoiden suoramyyntistä saatuihin tuloihin. Kaikki teuraskaritsat menevät tilateurastamoon Kemiön saarelle ja ne paloittellaan ja pakataan Tammisaaressa.

Asiakkaita ovat esimerkiksi Vänön saaren kesäasukkaat, jotka ovat tutustuneet karitsanlihantuotantoon ja he ovat valmiita maksamaan enemmän eettisestä, lähellä tuotetusta karitsanlihasta. Lisäksi osa asiakkaista haluaa pienempiä ruhoja. Tämä mahdollistaa sen, että alle 18-kiloisista karitsoista saadaan tavallista parempi hinta. Suomenlammasta voi hyvin kasvattaa saariston luonnonlaitumilla, mutta teurasruhojen EUROP-luokitus jää yleensä heikoksi. Tilan teuraita ei EUROP-luokitella.

Lampuri/fårfarmare Petra Gripenberg 1981–2015
Vuoden 2015 sukupolvenvaihdoksen jälkeen tilaa jatkaa poika Joakim Hoffström 2015–
Efter generationsskifte 2015 fortsätter sonen Joakim Hoffström 2015–

Vänön saari/Vänö N 59°52,174 E22°11,491
Kemiönsaaren kunta/Kimitoöns kommun

Tilan vuokramaat (hehtaaria)/
gårdens arrendemark (hektar)
Pysyvä laidun/permanent vall: 6,63
Ympäristösopimuksen mukainen pinta-ala/
miljöavtalsareal övrig: 33,24
Viljelty peltö mantereella/odlad åker på fastlandet: 6

Eläimet (kpl)/djur (stycke) 2017
Suomenlammas uuhi/tackor av finsk lantras: 26
Suomenlammas pässi/ baggar av finsk lantras: 2
Suomenlammas karitsa/lamm av finsk lantras: 57

Kotimaiset KÄRKI -tuotteet lampaille

soveltuu myös luomu-tuotantoon

Kärki
JUSTI.
OMIEN VALINTOJESI SUMMA

JUSTI lammaskivennäinen on 100% tavaraa, ilman täyte-aineita. **JUSTI**-lammas on olomuodoltaan jauheinen ja se sisältää tarvittavat kivennäiset, hivenaineet ja vitamiinit. Sisältää runsaasti orgaanista seleeniä. Kuparivapaa. Pakkaus 25kg säkki.

Kärki
NUTRILIX
KOTIMAINEN NUOLUKIVENNÄINEN

Lampaiden melassoitu nuolukivennäinen, joka sisältää runsaasti kivennäis- ja hivenaineita sekä A-, D- ja E-vitamiinit. Sisältää orgaanista seleeniä. Kuparivapaa. Pakkaus 20 kg sanko.

P. 06 4298900
karkiagri.fi

Kärki Agri

Karitsat luonnonlaitumilla

Tornionlaaksossa laidunkausi alkaa touko-kesäkuun vaihteessa; toukokuussa syötävää ei yleensä vielä ole. Kesäkuun yöttömässä yössä laidunten kasvu tahtoo karata käsistä.

Teksti **Petri Leinonen**
Kukkolankosken luomu, Tornio
Kuva **Erkki Pöytäniemi**

Tilamme laidunmaat ovat Tornionjoen tulvaniittyjä ja vanhoja navetantaustoja, kivisiä umpeenkasvaneita laitumia. Emme käytännössä laidunna viljeltyjä peltolaitumia. Pellolle karitsat pääsevät yleensä vain nykimään puitujen viljojen aluskasvustoja tai lopetettavia nurmia juolavehnän kurittamiseksi.

Uuhet pärjäävät rehevillä luonnonlaitumilla ongelmitta ja jopa lokakuun karitsointierämmekin on karitsoinnin alkaessa sopivassa kuntoluokassa. Kas-

vaille karitsoille tuottavan laitumen järjestäminen vaatii kuitenkin enemmän ja kompromisseja joutuu tekemään.

Koska laidunlohkomme ovat pieniä vuokralaitumia, emme ole sijoittaneet kiinteisiin (verkko)aitoihin, vaan kaikki aidat rakennetaan kesän aikana kahdella sähkölangalla. Pienestä lohkokokoosta johtuen yksi ryhmä on paikassaan yleensä 1–3 viikkoa. Eli oikeastaan ”syötämme pystystä”, emme laidunna kasvua.

Loispaineen hallinta suurin haaste

Lyhyt ja intensiivinen lohkosyöttö on tietoinen valinta loispaineen pienen-

tämiseksi. Ulosteissa tulevien loisten munien itäminen infektiokykyiseksi toukaksi kestää vähintään 2–3 viikkoa. Intensiivisellä kierrolla lampaat ovat jo pois lohkolta, kun suurin infektioriski alkaa. Kahden syötön välinä pidämme vähintään 4 viikkoa; ajatuksena on, että edellisen laidunnuksen peltoon mahdollisesti tuomat loistoukat olisivat jo kuolleet ennen seuraavan syötön alkamista.

Vuosittain lohkot syötetään suunnilleen samassa järjestyksessä. Erityisesti koetamme huolehtia, että syksyllä viimeiseksi syötetyt lohkot eivät ole keväällä ensimmäisenä laidunnuksessa. Kymmenen vuoden lampu-

”Intensiivisellä kierrolla lampaat ovat jo pois lohkolta, kun suurin infektioriski alkaa.”

riuramme aikana olemme pari kertaa joutuneet karitsoiden loislääkitykseen laidunkaudella. Tosin tiedämme, että ripulioireiden ilmaantuessa ollaan jo myöhässä. Tulevana kesänä tavoitteena on teettää papana-analyysit myös laidunkauden karitsoilta kevään uuhinäytteen lisäksi.

Loppukesällä kasvu hiipuu

Tornionlaaksossa laidunkausi alkaa yleensä touko-kesäkuun vaihteessa; toukokuussa syötävää ei laitumella yleensä vielä ole. Yöttömässä yössä kesäkuun alkupuolella kasvu on intensiivistä, ruoho mehevää ja karitsat kasvavat hyvin. Suurin ongelmamme on, että laitumet ”karkaavat käsistä”, eli emme millään ehdi syöttää kaikkia laitumia niiden ollessa parhaimmillaan.

Ihanteellista olisi, jos edes osaa

KUKKOLANKOSKEN LUOMUN LAITUMET

- kaikkiaan nelisenkymmentä aidattavaa lohkoa, kooltaan 0,2–10 ha
- 90 prosenttia laitumista vuokramailla, maanvuokraaja 40–50
- tulvaniittyjä, vanhoja ”navetantaustoja”, pusikoituneita peltoja
- laiduntavia ryhmiä kesällä 5–6, kussakin 20–70 eläintä
- useimmat lohkot syötetään kahdesti kesässä
- max. 3 viikkoa/lohko, vähintään 4 viikon väli syötössä
- ei kiinteitä aitoja, kaikki lampaat koko kesän 2 sähkölangan takana
- toistaiseksi ei petovahinkoja, vaikka alueella tiheä ilveskanta
- huomioitava sorsastuksen alku (rantalaitumet) ja hirvenmetsästys (sisämaan laitumet)

laitumista voisi (maahan)niittämällä ”nuorentaa” kolmisen viikkoa laidunkauden alkamisesta. Näin ensimmäisellä syöttökierroksella nuorta sulavaa heinää riittäisi pidemmälle kesään. Koska luonnonlaitumet ovat juuri näitä oikeaan viljelyyn sopimattomia kivisiä mäkiä tai tulvaniittyjä, tällaisia lohkoja on meillä vain muutama.

Ensimmäinen syöttökierros jatkuu aina heinäkuun puoliväliin. Heinäkuussa pitkän kasvuston ravintoarvot ovat yleensä jo heikot, mikä heijastuu myös karitsoiden kasvuun pienestä väkirehulisästä huolimatta. Jotta syötettävää riittäisi myös loppukesäksi, ensimmäistä kierrosta ei saa kuitenkaan lopettaa liian aikaisin.

Vihersilmää tarvitaan

Luonnonlaitumien riittävyyden ja sopivan laidunpaineen arviointiin on vaikea antaa yksiselitteistä mittatikkua. Lohkojen rehevyys ja kasvilajisto vaihtelevat voimakkaasti, kauempaa katsottu ”vihreys” saattaa lähitarkastelussa paljastua lajistoksi, johon eläimet eivät koske. Lisäksi käyttämämme kaksi sähkölankaa eivät pidätä oikeasti nälkäisiä eläimiä, eli aivan sileäksi emme voi syöttää.

Luonnonlaidunten kasvu hiipuu loppukesällä, eli sama lammasmäärä tarvitsee suuremman laidunalan. Kevätkaritsoiden kasvaessa rehuntarve itse asiassa lisääntyy. Meillä suurin osa karitsoista syntyy syksyllä, jolloin laidunkaudella myymme merkittävän osan vuoden karitsoista, mikä hieman helpottaa laidunpainetta. Silti syyskuussa syötämme karitsoille lopetettavat (kyntöön menossa olevat) nurmet ja viljojen aluskasviksi kylvetty heinäodelmat.

Syötämme karitsoille kesäkuun jälkeen pienen määrän väkirehua eli kokonaista kauraa ja härkäpapua, noin 150 grammaa päivässä karitsaa kohti. Tällä laidunstrategialla ja väkirehumäärällä suomenlammaskaritsamme kasvavat noin 150 grammaa päivässä. Tulosta emme pidä hyvänä, mutta näillä reunaehdoilla parempaan emme pääse. Jyvien annon tärkeä sivuvaikutus on karitsoiden totuttaminen ihmiseen, mikä helpottaa ryhmien siirtelyä kesän aikana.

Paremmat lohkot karitsoille

Perinnebiotooppi- ja maisemasopimuksissa lisäruokinta laitumille on kielletty. Tämä asettaa rajoituksia: noin 40 prosenttia laitumistamme on sopimusten piirissä. Karitsoita pyöritellään etupäässä alueilla, joissa ei sopimuksia ole. Parempikasvuiset lohkot koetetaan syöttää karitsoille, huonommat jäävät uuhille. Karitsa- ja uuhilaidunten erilläänpidon pitäisi auttaa myös loishallinnassa; tämän toteuttaminen on meillä kuitenkin vielä sisäänajossa.

FINNSHEEP-villaseminaari ja FLEECE-kilpailu

ProAgria Etelä-Suomi, Lihasulan Säätiö, Finnsheep ry yhteistyössä järjestävät Finnsheep-villaseminaarin ja Fleece-kilpailun lokakuussa 2017 Pirkanmaalla.

Fleece-kilpailu:
Suomenlampaan Fleece pitää olla kokonainen alueelta I, kts. kuva.
Luokat: valkoinen, värillinen (villatyypinen; turkistyyppinen).

Lisäinfo: Kaie Ahlskog, ProAgria Etelä-Suomi tai Finnsheep ry
Linkit Fleece-kilpailuun ilmoittautumislomakkeineen tulevat verkkosivuille elokuussa.

Mitä vastata kesälampaiden kysyjille?

Teksti Marjo Simpanen

Kevät tuo maalarin, muurarin ja paljon muuta, mutta myös kesälampaan kyselijät. Mitä lampurin pitäisi ottaa huomioon myydessään tai vuokratessaan lampaita kesäksi?

- 1. VARMISTA**, että ostaja on tietoinen, mihin hän on ryhtymässä. Hänen tulisi olla perehtynyt lampaiden käyttäytymiseen, hoitoon, ravitsemustarpeisiin sekä pitopaikan vaatimuksiin. Omistaja on vastuussa eläinten terveydestä ja hyvinvoinnista koko niiden eliniän. Tämä on lampurin syytä huomioida myös silloin, kun lampaita vuokrataan ilman, että omistajuus vaihtuu.
- 2. SELVITÄ**, että ostaja tuntee lampaita koskevat eläinsuojelusäädökset ja tuleva pitopaikka täyttää säädösten vaatimukset. Lampaiden on päästävä laitumella säänsuojaan, joka on joko rakennettu tai esimerkiksi puuston muodostama. Lampailla on myös oltava koko ajan puhdasta vettä vapaasti saatavilla ja eläinten kunto on tarkastettava vähintään kerran vuorokaudessa. Myös aitojen on oltava lampaille soveltuvia ja turvallisia. Ravintoa tulee olla riittävästi koko pitoajaksi.
- 3. MYY TAI VUOKRAA** aina useampi kuin yksi eläin, vähintään kolme, jos ostajalla ei ennestään ole lampaita. Lamma on laumaeläin, eikä sitä ole suositeltavaa pitää yksin.
- 4. SOVI HINNASTA**. Eläimillä tulisi aina olla sellainen hinta, että niiden ottaminen vaatii jonkinlaista harkintaa. Muistuta ostajaa myös siitä, että eläinten pidosta aiheutuu aina joitain kuluja. Lisäksi on pystyttävä varautumaan mahdollisiin äkillisiin menoihin esimerkiksi eläimen sairastuessa. Asennoidu niin, että olet ostajan tavoitettavissa neuvoja, apua ja henkistä tukea varten myös kaupanteon jälkeen. Tee kirjallinen sopimus/kauppakirja.
- 5. VARMISTA**, että ostaja on rekisteröitynyt lampaan pitäjäksi kuntansa maaseututoimeen.
- 6.** Jos lampaat ovat menossa asemakaava-alueelle, **MUISTUTA OSTAJAA**, että hänen on otettava yhteyttä kuntansa terveys- ja eläinsuojeluviranomaiseen ja tarvittaessa rakennusvalvontaan.
- 7. KERRO OSTAJALLE**, että hänen on noudatettava lampaiden rekisteröintiin liittyviä määräyksiä. Pidä samalla huoli, että myös itse noudatat niitä. Muista tehdä tarvittavat ilmoitukset!
- 8. MUISTUTA OSTAJAA**, että hänen on eläinten terveydestä huolehtimisen lisäksi huolehdittava eläintautien vastustamisesta. Varmista myös itse, että myymäsi lampaat ovat terveitä.
- 9. KERRO OSTAJALLE**, että hänen on pidettävä kirjaa eläinten lukumäärästä ja niille annetuista lääkkeistä.
- 10.** Syksy tulee väistämättä. Jos olet myymässä lampaat, **KEHOTA OSTAJAA TUTUSTUMAAN** teurastus- ja lopetusohjeisiin. Jos eläin halutaan saada teurastamoon, on rekisteritietojen oltava kaikilta osin kunnossa ja tarvittavien merkkien korvissa. Kerro kuitenkin, että teurastamo tai teurasvälittäjä ei luultavasti ole kiinnostunut hakemaan muutamaa lammasta kuormaansa. Jos ostaja aikoo kuljettaa lampaita itse, on oltava selvillä eläinkuljetuksiin liittyvistä määräyksistä. Ostajan on syytä myös selvittää, miten kuolleen tai lopetetun lampaan voi hävittää hänen kuntansa alueella. Muistuta vielä kerran rekisteröintiin liittyvistä määräyksistä myös poistojen osalta.

Kun lampaiden elinolosuhteisiin sekä viranomaisvaatimuksiin liittyvät asiat ovat ajoissa selvillä, on helppo siirtyä toimivaan käytäntöön. Asiallisissa olosuhteissa hyvin hoidetut kesälampaat tuovat paljon iloa ympäristölleen ja ovat erinomaista pr:ää koko lammassektorille.

Kesälampaista vuokralammasbisnekseen

TILA
KERTOO

Tilamme toiminta alkoi kolmesta kesälampaasta seitsemän vuotta sitten. Isäntä on usein todennut, että jos joku olisi silloin tajuunut vuokrata meille lampaita, emme olisi tässä jamassa nyt. Kasvatamme viidenkymmenen uuhien voimin rygja-, suomenlammas- sekä kainuunharmasristeytyksiä Petäjävedellä. Osa uuhista on päätynyt meille ilman rotutietoja, mutta toiminnan alettua harrastuksesta, ei optimaalinen lihatuotto ole ollutkaan liiketoiminnan perusta. Kaiken tuottamamme lihan myymme suoraan. Muu tulo muodostuu lankojen, taljojen, tapahtumien, jälleenmyynnin sekä vuokralampaiden iloisesta sotkusta.

Parina ensimmäisenä vuonna yllätti, miten paljon saimme syksyisin puheluita kesälampureilta, jotka olisivat lahjoittaneet meille "luomueläimensä". Kyllästyin selittämään, mitä on luomu, miksi teurastamot eivät ole innostuneita hakemaan 18 kiloa painavia karitsoja kolmensadan kilomet-

rin päästä tai mistä löytyisi teurastaja, joka tulisi kotiin, kun "kyllä toi naapurin Pena lupasi ne lihat ottaa".

Päätimme aloittaa hyvin tuotteistaan kesälampaiden vuokraustoiminnan. Jos joku haluaa aloittaa lampaidenpidon, suosittelen aina hankkimaan hyviä jalostuseläimiä. Niin usein se hinku omista karitsoista kuitenkin tulee. Sitä ensimmäistä karitsointia helpottaa, että uuhet ovat rakenteeltaan ja yleiskunnoltaan ok. Jos kuitenkin arveluttaa, on vuokraaminen hyvä, turvallinen tapa kokeilla lampaiden pitoa, kun pelisäännöt on sovittu tarkkaan. Meidän sopimuksessa on muun muassa mainittu, että *vastaamme eläimen sairaanhoitokuluista, mikäli asiakas on hoitanut eläintä ohjeistamallamme tavalla. Teemme pistotarkastuksia pitkin kesää* ja käymme muutenkin hoitamassa eläimiämme vuokralaisten mailla. Näin ehkäistään tehokkaasti ongelmia. Tutuista eläimistä näemme, onko ongelmia mah-

dollisesti tulossa.

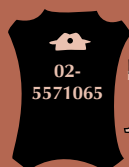
Yksi tärkeimmistä ohjeista vuokraajille on, että pitää soittaa meille liiankin helposti. Jos vähänkään epäilyttää. Vuokrahinta on kallis, mutta siihen sisältyy 24/7 puhelinpäivystys. Näin jo maksettua vuokraa tulee hyödynnettyä myös neuvontapuhelimenä. Pysyy kesälampurin ja kesälampaan kunto kohdallaan. Kesälammastelunhan pitäisi olla mukavaa hommaa molemmille.

Olemme saaneet joka vuosi erityistä kiitosta vastuullisesta toiminnasta, ja koen, että palvelulle on tarvetta. *Lammas on mukava laiduneläin, kun sen perusterveyden ylläpito on koko ajan ammattilaisen käsissä.* Näin saadaan laidunnuksesta paras hyöty myös vuokraajalle, kun laitumen toimenpiteet suunnitellaan yhdessä ja eläinmäärä mitoitetaan erityisvaatimusten mukaan.

Maija Suutarinen

Hakamaan lammasilla

Muokkaamme lampaanvuotanne
KORISTETALJOIKSI
Myymme myös erilaisia lammasturkist tuotteita

**NAHKA
JALOSTAMO Ay**
38600 LAVIA

www.nahkajalostamo.fi
puh. 02 557 1065

**Uusi jäsenetu
suoramyyntitiloille:**
Yhteystiedot
suoramyyntikarttaan

Lampurin sähköiset kanavat

SLY:n verkkosivut **lammasyhdistys.fi**

Eläinvälityskanava **lammasnetti.fi**

Tietopankki **lammaswiki.fi**

Lammasneuvonta **proagria.fi/lammas**

Lammasyhdistys Facebookissa

Tiedustelut: Marjo Simpanen

marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi puh. 044 973 7000

Mendelistisesti periytyviä sairauksia ja kehityshäiriöitä lampaalla

Pieni muutos perimässä, puuttuva pala tai väärä merkki DNA:ssa, voi olla syynä eläimen vakavalle sairaudelle tai kuolemalle. Erilaisia geenivirheistä johtuvia sairauksia on paljon, mutta ne ovat harvinaisia.

Teksti **Anna Riihimäki**, kotieläintieteen opiskelija, Helsingin yliopisto

Juttu perustuu kandidaatin tutkielmaani ”Mendelistisesti periytyviä sairauksia ja kehityshäiriöitä lampaalla”, jonka tavoitteena oli perehtyä lampaalta löydettyihin yksinkertaisesti eli mendelistisesti periytyviin sairauksiin ja kehityshäiriöihin sekä niiden etsimiseen ja löytämiseen. Tein kotieläintieteen opintoihin kuuluvan kandidaatin tutkielman Helsingin yliopistossa ja sen ohjasi *Asko Mäki-Tanila*.

Perinnöllisten sairauksien tutkimus

Geenivirheet vaikuttavat eläinten terveyteen, eläintenpidon eettisyyteen ja taloudellisuuteen. Näistä syistä perinnöllisten sairauksien tutkimus on tärkeää. Noin prosentti karitsoista on syntyessään epämuodostuneita tai sairastuu geenivirheen takia myöhemmin ja on arvioitu, että geenivirheet aiheuttavat vähemmän taloudellista haittaa lampaalla kuin naudalla. Perimän lisäksi ympäristö voi vaikuttaa perinnöllisten sairauksien esiintymiseen ja puhkeamisajankohtaan. Hyvät olosuhteet sekä hyvä hoito ehkäisevät sairauksien puhkeamista.

Lammas on geneettisesti vaihteleva moneen muuhun kotieläinlajiin verrattuna. Runsaasta geneettisestä vaihtelusta ja suuresta tehollisesta populaatiokoosta johtuen lammas ilmestää fenotyyppissään eli ilmiänsänsä paljon vähemmän sairauksia kuin se kantaa perimässään. Lampaan tilanne perinnöllisen sairauksien osalta onkin hyvä.

Mendelistinen sairaus johtuu yhdestä geenistä

Yksinkertaisesti periytyvien ominaisuuksien esiintymiseen vaikuttaa vain yksi geeni. Geenimuutokset voivat olla hyödyllisiä, neutraaleja tai haitallisia, kuten sairaudet.

Suurin osa lampaan, kuten muidenkin eläinten perinnöllisistä sairauksista periytyy resessiivisesti eli peittyvästi. Resessiivisesti periytyvien sairauksien lisäksi on myös välimuotoisesti ja dominantisti eli vallitsevasti periytyviä sairauksia. Resessiivisesti periytyvät sairaudet näkyvät vain harvoin yksilön fenotyyppissä, sillä sama sairausalleeli pitää periä kummaltakin vanhemmalta, jotta se näkyisi. Perinnöllisten sairauksien ilmenemiseen vaikuttaa populaation tehollinen koko sekä eläinten paritustapa.

Tunnettu geenivirhe voidaan testata geenitestillä

Tartunnalliset ja perinnölliset sairaudet voivat aiheuttaa samanlaisia oireita, joten sairauden tausta tulisi selvittää perinnöllisyyden osalta. Geenivirheitä etsitään geenitestillä, mutta periytymismekanismi voidaan selvittää myös polveutumisen perusteella. Geneettisen taustan selvittämisen polveutumisen avulla voi viedä vuosia. Kun perinnöllistä sairautta aiheuttava geeni löydetään, voidaan sairauden kantajat tunnistaa geenitestillä, ja perinnöllinen sairaus voidaan poistaa populaatiosta tai estää sen leistyminen.

Lampaalta tunnetaan 100 yksinkertaisesti periytyvää geenivirhettä, joista 47:stä tiedetään mutaation paikka DNA:ssa. Eri geenivirheet voivat aiheuttaa saman sairauden tai hyvin erilaisia oireita. Kaikki riippuu siitä, millainen mutaatio on kyseessä ja missä geenissä se sijaitsee.

Sairaudet ja epämuodostumat on tässä jaoteltu alkion ja varhaisen sikiön kehityksestä johtuvan yhteisen alkuperän mukaan hermokudokseen, tukikudokseen ja aineenvaihduntaan liittyviin vikoihin. Luokittelutapoja voisi olla muitakin.

Hermokudokseen liittyviä sairauksia ja kehityshäiriöitä

Aivopoimujen ja pikkuaivojen kehitysmättömyys on kehityshäiriö, joka aiheuttaa karitsoille lihasjäykkyyttä, imemisvaikeuksia ja kävelykyvyttömyyttä. Se voi aiheuttaa karitsalle vesipään. Häiriö syntyy aivojen sikiöaikaisessa kehityksessä ja epämuodostuma periytyy autosomaalisesti resessiivisesti. Ensimmäisen kerran sairaus havaittiin vuonna 2005 espanjalaisella churra-rodulla ja sitä tavataan muilta kotieläimiltä vain harvoin. Vastaavan aivojen epämuodostuman voi aiheuttaa myös sikiöaikainen virusinfektio.

Alempien liikehermosolujen rappeuma on resessiivisesti autosomaalisesti periytyvä lihasten surkastumista ja lihasheikkoutta aiheuttava sairaus. Sairaus on etenevä, sillä syntyessään karitsa on oireeton. Lihasten heikkeneminen alkaa noin viikon iässä ja neliviikkoisena karitsa on elinkelvoton. Rappeumaa on tavattu Uudessa-Seelannissa romney-rodulla. Ensimmäinen tautihavainto on vuodelta 1999.

Kohtauksittainen ataksia on synnynäinen neurologinen häiriö, joka periytyy todennäköisesti yksinkertaisesti dominantisti. Se aiheuttaa karitsoille epäsymmetristä ja vaappuvaa kävelyä. Karitsa saattaa kaatua kesken kävelyn ja sillä on vaikeuksia päästä ylös kohtauksen aikana. Lisäksi oireina ovat kasvanut lihasjännitys raajoissa sekä hitaus imemisessä ja syömisessä. Oireet vähenevät karitsan kasvaessa ja kuuden kuukauden ikään mennessä ne ovat kadonneet.

KÄÄNNÄ

”Lammas on geneettisesti vaihteleva moneen muuhun kotieläinlajiin verrattuna.”

ESA ANTAS

**Keritsemiskoneiden huolto
Terien teroitus**

Puh. 040 524 9629
Lyötiläntie 449, 47540 LYÖTTILÄ

FARMARIN
VERKKOKAUPPA.FI

**LAADUKKAAT LAMMAS- JA
AITAUSTARVIKKEET**

Farmarin verkkokauppa
Satulamäentie 135, 77600 Suonenjoki
kimmo.torronen@kotilammas.fi
Puh. 040 822 6817

VILSA **TEOLLISUUSHANKINTA** **OKERBL** **TORNADO**
HAMPTON **MAKINSA** **IAE** **STALBRUCHING** **HORNER SHEARING**

REHU-ÄSSÄ OY

- **LAMMASKIVENNÄISIÄ**
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.
- **NUOLUKIVET**
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.

POHJANMAAN REHU-ÄSSÄ OY
PUH: 06 344 4433
FAX: 06 344 4432
email: rehuassa@rehuassa.fi

Vainion Teurastamo

OSTETAAN
karitsaa / lammasta ympäri Suomen
Hyvään hintaan!
Luomuhyväksyntä
puh.010 229 1021, Orimattila
www.vainionteurastamo.fi

Ammattilaisen valinta! Lampaiden kerintään ja sorkkien hoitoon

Huolto- ja teroituspalvelut

Huolto- ja teroituspalvelut
kerintäkoneille ja
tarvikkeille!

Rantsilta kaikki
tuotteet helposti
ja vaivattomasti
kotiovellesi!

Aesculap-trimmereiden yli 100 vuoden historia takaa tarkkuuden ja laadun. Nämä leikkurit on suunniteltu kestämään päivittäistä työskentelyä ja ammattilaisten kovaa käyttöä.

Felcon sorkkasakset on suunniteltu yhteistyössä lammäs- ja vuohikasvattajien kanssa! Erinomainen leikkuutehokkuus ja ergonominen muotoilu.

rantsi

Rantsi, Honkasaarentie 98, 32200 LOIMAA, Finland - puh. 040-8355233 www.rantsi.fi - janne.makelainen@rantsi.fi

Oireiden voimakkuus vaihtelee, osa sairautta kantavista karitsoista kuolee ennen syntymää ja osa on täysin oireettomia. Sairautta on havaittu Uudessa-Seelannissa corriedale- ja romney-rotujen risteytyksillä sekä itäfriisin-rodulla.

Tukikudokseen liittyviä sairauksia ja kehityshäiriöitä

Orvaskeden eli ihon pintakerroksen irtoaminen on perinnöllinen sairaus ja se johtuu poikkeamista orvaskeiden tukisoluissa. Sairaus aiheuttaa ihon haurautta ja tuottaa iholle rakuloita. Lisäksi ilmenee orvaskeden ja sorkankuoren irtoamista verinahasta, haavaumia sekä suun ja kielen limakalvojen kulumista. Mutton-rodulla esiintyy myös kyttyräselkäisyyttä. Polveutumisen perusteella sairaus on autosomaalisesti resessiivisesti periytyvä. Sairaus etenee progressiivisesti ja johtaa muutaman viikon iässä karitsan huonokuntoisuuteen ja lopettamiseen. Sairautta on tutkittu mustapäisellä mutton-rodulla Saksassa. Lisäksi sitä esiintyy ainakin weisses alpenshaft- sekä assaf-rodulla.

Hämähäkkisyndrooma on synnynnäinen semiletaali ruston kasvuhäiriö, joka aiheuttaa poikkeamia luuston kehitykseen. Sairailla karitsoilla on poikkeuksellisen pitkät, huonoasentoiset raajat, epämuodostuneet kylkiluut sekä kyttyräinen ja kiero selkä. Lisäksi oireina esiintyy lihasten surkastumista ja puutetta rasvakudoksesta. Oireyhtymä periytyy autosomaalisesti resessiivisesti. Hämähäkkisyndroomaa esiintyy mustapäisellä suffolk-rodulla ja hampshire-rodulla. Syndrooma on tunnistettu 1980-luvulta alkaen ja se on tunnetuin lampaan perinnöllinen sairaus.

Riisitauti on aineenvaihdunnallinen luustosairaus, joka ilmenee pehmeinä ja heikkoina luina sekä luuston epämuodostumina ja murtumina. Luiden pehmeys ja heikkous johtuvat ongelmista rustonsisäisessä mineralisaatiossa. Perinnöllinen riisitauti ilmenee erityisesti luisevina, epämuodostuneina eturaajoina, rintakehän kohdalla olevana selkärangan notkona sekä hidastuneena kasvuna. Sairaiden lampaiden kävely on haparoivaa, jäykkää ja niiden askel on lyhyt. Ka-

ritsojen jalat ovat epämuodostuneet jo niiden syntyessä tai epämuodostuma kehittyy muutaman viikon ikään mennessä. Sairautta esiintyy corriedale-rodulla Uudessa-Seelannissa ja se periytyy yksinkertaisesti autosomaalisesti resessiivisesti.

Aineenvaihduntaan liittyviä sairauksia ja kehityshäiriöitä

Mykiön samentuma eli kaihi on progressiivisesti etenevä molemmipuolista sokeutta aiheuttava sairaus. Mykiön samentumisen alkaminen voidaan havaita 1–2 kuukauden ikäisillä karitsoilla ja eläimet ovat täysin sokeutuneita 10–12 kuukauden iässä. Täyden sokeutumisen jälkeen sairauden eteneminen loppuu. Sairaus periytyy autosomaalisesti dominantisti ja sitä esiintyy romney-rodulla Uudessa-Seelannissa. Mykiön samentuman periytymiseen liittyy epätäydellinen penetranssi, jonka vuoksi terveet yksilöt saavat joskus sairaita jälkeläisiä.

Batten tauti eli lysosomien kertyminen kudoksiin aiheuttaa hermostoa tuhoavan ja kuolemaan johtavan sairauden. Ennen kuolemaa sairauden oireita ovat sokeutuminen, ataksia, dementia ja käyttäytymismuutokset. Patologisissa tutkimuksissa sairailta yksilöillä havaitaan aivojen ja verkkokalvon surkastumista. Kertymäsairauksille tyypillisesti sairaudesta kärsivät yksilöt syntyvät oireettomina

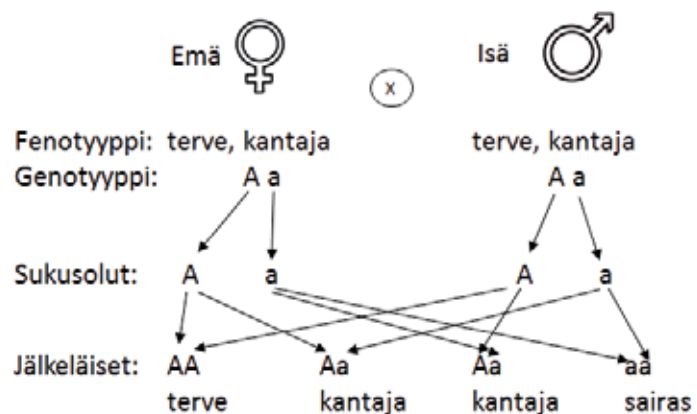
ja oireet ilmenevät, kun lysosomeja kertyy hermo- ja muihin soluihin. Merinolampaan lisäksi samoin oirehtivaa sairautta tavataan myös hampshire- ja borderdale-rodulla.

Synnynnäinen kääpiökasvuisuus on yksinkertaisesti resessiivisesti periytyvä kasvuhäiriö. Se aiheuttaa luuston, sydämen, keuhkojen, kateenkorvan maksan ja munuaisten vajaakehitystä. Kääpiökasvuisuudesta kärsivät karitsat eivät ole elinkelpoisia, koska ne eivät kykene hengittämään, kävelemään tai syömään. Pienen koon lisäksi epämuodostuneet karitsat tunnistaa pullistuneesta vatsasta, normaalia lyhyemmästä ja leveämmästä päästä sekä purentaviasta. Pään poikkeava muoto aiheuttaa haitallista puristusta aivoihin. Kääpiökasvuisuutta esiintyy merinolampaalla Australiassa.

Pieni populaatio on riski

Suurin osa geenivirheistä periytyy resessiivisesti eli peittyvästi ja pieni tehollinen populaatiokoko altistaa resessiivisten sairauksien esiintymiselle. Pitkälle jalosteluilla rodulla tehollinen populaatiokoko on yleensä pieni voimakkaasta jalostusvalinnasta johtuen. Maatiaisrodulla, kuten suomenlampaalla, perinnöllisten sairauksien osalta tilanne on hyvä.

Resessiivisen ominaisuuden periytyminen heterotsygooteilta vanhemmilta jälkeläisille

Jälkeläinen ilmentää resessiivisesti periytyvää ominaisuutta vain periessään sen kummaltakin vanhemmaltaan.

”Tehokas kivunhoito parantaa eläinten hyvinvointia ja nopeuttaa paranemista.”

Lampaan ja vuohen kipua on tärkeää hoitaa

Eläinten kokemasta kivusta ja sen hoitamisesta tiedetään koko ajan enemmän. Samalla ihmisten asenteet eläinten kipua kohtaan ovat muuttuneet.

Teksti **Ann-Helena Hokkanen**
Eläinlääkäri, ELT, Dip.ECAWBM-AW

Nykyään yhä useammat ihmiset myöntävät eläinten kokevan kipua ja pitävät kivun hoitamista tärkeänä. Eläinten omistajat ja hoitajat osaavat myös entistä paremmin tarkkailla kivusta kertovia merkkejä eläinten käytöksessä. Lisäksi tutkittu tieto eläinten kokemasta kivusta, kipukäyttäytymisestä ja kipulääkkeistä antaa entistä paremmat mahdollisuudet arvioida ja hoitaa lampaiden ja vuohien kokemaa kipua myös käytännössä. Tämä on tärkeää, sillä tehokas kivunhoito parantaa eläinten hyvinvointia ja nopeuttaa paranemista.

Lampaat ja vuohet aistivat kipua kuten ihmisetkin ja niiden kokemaa kipua voi olla vaikea huomata, sillä

saaliseläiminä ne helposti piilottavat kipunsa. Paras tapa oppia huomata kivusta kertovat pienet merkit mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, on oppia tuntemaan hoidossaan olevien eläinten normaali ilme, käytös ja luonne. Tämä vaatii paljon työtä ja aikaa, mutta on hyvin palkitsevaa. Eläimiä kannattaa tarkkailla myös vaihkaa, jolloin on mahdollista huomata myös arempien yksilöiden muutunut käytös.

Kipu muuttaa käytöstä ja ilmettä

Kipu on epämiellyttävä tunnus, johon liittyy tietoisuus elimistön uhkaavasta vaarasta, ja se on elimistölle tärkeä suojamekanismi. Se varoittaa vaarasta ja muuttaa eläinten käyttäytymistä. Kivusta kärsivän lampaan ja vuohen stressihormonien pitoisuudet veressä nousevat, sydämen syke kiihtyy ja hengitys muuttuu nopeaksi ja pinnalliseksi. Eläin voi olla levoton, varoa liikkumasta tai liikkua epänormaalisti, maata epänormaaleissa asennoissa sekä makailla normaalia enemmän tai vähemmän riippuen siitä, missä kipu on. Myös epänormaalit

seisoma-asennot voivat kertoa kivusta, samoin eristäytyminen laumasta. Tutkimuksissa on todettu myös ääntelyn, hännän heiluttamisen ja tärinän olevan merkkejä kivusta. Äkillinen ontuminen kertoo lähes poikkeuksetta kivusta raajassa.

Eläinten kokeman kivun voimakkuuden ja keston arvioiminen on hankalaa. Avuksi tähän on kehitetty lampaiden ilmeisiin perustuva menetelmä. Kun lampaat kärsivät kivusta, niiden ilme muuttuu. Nämä lampaiden ”kipukasvot” ovat hyvä apu myös päivittäin eläimiä tarkkaillaessa. Kivuliaan lampaan silmät ovat vain osaksi auki ja poskilihasten jännittyminen muuttaa huulten asentoa tiukemmaksi. Lihasten kiristymisen näkyy juosteina lampaan kasvoissa, varsinkin kun eläintä katsoo sivulta. Korvat alkavat roikkua pään sivuilla ja kääntyvät niin, että edestä katsoen korvalehtien sisäpuolta on paljon vähemmän näkyvissä kuin normaalisti. Lisäksi sierainten asento muuttuu niin, että edestäpäin katsottaessa sieraimet muodostavat selvän V-kirjaimen.

KÄÄNNÄ

Sairas eläin haluaa levätä

Lampaille ja vuohille kipua aiheuttavat monet sairaudet, loukkaantumiset ja toimenpiteet. Poikimiseen liittyvät ongelmat ovat usein kivuliaita, samoin utaretulehdukset sekä hengitysteiden ja ruuansulatuskanavan sairaudet. Sorkkien vammat ja sorkkasairaudet aiheuttavat voimakasta kipua, samoin niveltulehdukset, luunmurtumat ja kasvainsairaudet. Tulehdussairaudet saavat aikaan monimutkaisen reaktion eläinten elimistössä.

Sairaskäyttäytymisen tarkoituksena on siirtää elimistön voimavaroja sairaudesta selviämiseen. Sairas eläin hakeutuu suojaan ja lämpimään paikkaan lepäämään ja nukkumaan, sen ruokahalu laskee, se ei leiki eikä hoida kehoaan. Joskus sairaskäyttäytyminen estyy esimerkiksi epämukavuuden, pelon tai voimakkaan kivun vuoksi. Hyvät olosuhteet, turvallisuuden tunne laumassa ja tehokas kivunhoito antavatkin eläimille mahdollisuuden noudattaa luontaista sairaskäyttäytymistä, jolloin sairaudesta toipuminen on nopeampaa.

Kipua voidaan hoitaa

Eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen edellyttää tehokasta kivunlievitystä. Kuten muillakin kotieläimillä, eläinlääketieteellisten toimenpiteiden, kuten kastraation tai keisarinleikkauksen, yhteydessä lampaiden ja vuohien kipua hoidetaan ennen toimenpidettä, sen aikana ja toimenpiteen jälkeen. Rauhoitus tarkoittaa lievää nukutusta ja se vähentää stressiä, lievittää kipua sekä pitää potilaan paikallaan. Rauhoituksen lisäksi leikkauksissa ja esimerkiksi haavojen ompelussa käytetään aina paikallispuudutetta. Sen vaikutus alkaa muutamassa minuutissa. Puudute estää kipuviestien kulkua ja kipu ei tunnu toimenpiteen aikana. Kipu kuitenkin palaa, kun puudutteen vaikutus lakkaa noin kahden tunnin päästä, joten lisäksi tarvitaan tulehduskipulääkettä, joka hoitaa kipua pidempään.

Tulehduskipulääkkeet ovat tehokkaita hoitamaan erilaisiin sairauksiin liittyvää kipua. Samalla ne hillitsevät tulehdusta ja alentavat kuumetta parantaen potilaan oloa ja nopeuttaen toipumista. Ihmisten tulehduskipu-

lääkkeet eivät sovi lampaille ja vuohille, eikä niille valitettavasti ole omia lääkevalmisteita. Lampaille ja vuohille voidaan käyttää lehmille ja hevosille tarkoitettuja lääkevalmisteita. Vaikka tulehduskipulääkkeiden käytöstä ja vaikutuksista lampaiden ja vuohien kivun hoidossa tiedetään vielä kohdalaisen vähän, kirjallisuudesta löytyy kyllä sopivia, juuri näille eläimille tarkoitettuja annosteluohjeita. Suomessa käytetään ketoprofeenia, meloksikaamia, fluniksiinimeglumiinia ja karprofeenia, joista eläintä hoitava eläinlääkäri valitsee sairauden tai toimenpiteen, eläimen tilan ja esimerkiksi varoaikojen kannalta parhaan lääkkeen. Kaikista lääkeaineista on myös olemassa suun kautta annettavia valmisteita, joita omistaja voi itse antaa eläimilleen.

Lääkitse huolella, muista tukihoito

Eläimille tarkoitettut tulehduskipulääkkeet ovat aina reseptilääkkeitä, joten lampaita ja vuohia saa lääkittää vain eläinlääkäriin luovuttamilla tai reseptillä määräämillä lääkkeillä ohjeiden mukaan. Tämä on tärkeää, koska lääkitys voi aiheuttaa eläimille myös haittaa, esimerkiksi ruuansulatuskanavan ärsytystä. Varsinkin pitkäaikainen lääkitys on haittavaikutusten vuoksi ongelmallista. Koska lampaiden ja vuohien lihakset ovat pieniä, kudoksia ärsyttäviä tulehduskipulääkkeitä ei tule pistää lihakseen, sillä ne voivat aiheuttaa vakavia vammoja, jopa kuolon. Lääkkeiden varoajoja on myös noudatettava ja kaikista lääkityksistä on pidettävä kirjaa.

Eläinlääkäriin määräämä lääkahoito on aina vain osa sairaiden ja loukkaantuneiden eläinten hoitoa. Tukihoitolla ja hyvillä olosuhteilla eläimille annetaan mahdollisuus toipua. Sairaot eläimet hyötyvät turvallisesta ja lämpimästä makuupaikasta sekä muusta tukihoitosta, kuten nestehoidosta. Vesi ja rehu kannattaa järjestää helposti saataville. Lisälämpö estää kylmettymisen ja takaa riittävän levon. Sairaskarsina antaa potilaille omaa rauhaa, mutta siitä on oltava näkö- ja kuuloyhteys lajitovereihin.

Kipu voi pitkittyä

Joskus kipu pitkittyy ja kroonistuu.

”Lampaille ja vuohille voidaan käyttää lehmille ja hevosille tarkoitettuja lääkevalmisteita.”

Tällöin se muuttuu itsessään sairaudeksi. Eläimet voivat myös herkistyä kivulle, jolloin kipuaistimus koetaan voimakkaampana kuin se oikeasti onkaan. Pahimmassa tapauksessa normaalisti kivuton asia, kuten esimerkiksi kosketus, voidaan kokea kivuliaana. Lampaille kivun pitkittymistä ja kivulle herkistymistä on kuvattu sorkkamädästä kärsivillä eläimillä. Pitkään kestäessään kipu aiheuttaa eläimille voimakkaan stressitilan ja heikentää vastustuskykyä, tuotosta sekä hidastaa kasvua ja vaarantaa yksilön hyvinvoinnin. Tähän kipuun ei myöskään ole tehokasta hoitoa. Aina sairasta eläintä ei voida hoitaa asianmukaisesti, joskus hoito ei auta ja toisinaan ennuste on toivoton ja eläin kärsii. Tällöin potilas täytyy viipymättä lopettaa.

Kipulääkitys kannattaa, sillä se parantaa eläinten hyvinvointia, edistää ja nopeuttaa toipumista sekä ehkäisee kivun muuttumista krooniseksi. Eläinten kivusta ja kipulääkkeistä tiedetään koko ajan enemmän. Tämä helpottaa kivun hoitamista käytännössä. Halu huolehtia lampaiden ja vuohien hyvinvoinnista entistä paremmin on tärkeää ja sitä tarvitaan, jotta kipua ennaltaehkäistäisiin ja hoidettaisiin yhä useammin ja tehokkaammin. Terveystarkkailu ja eläinten tarkkaileminen ovat avainasemassa myös kivunhoidon kannalta. Mitä aikaisemmin eläimen sairaus ja kipu huomataan ja hoidetaan, sitä parempi ennuste yleensä on.

Lampaiden kipukasvojen tunnistaminen

- Tutkimus: Development of a facial expression scale using footrot and mastitis as models of pain in sheep, Krista M. McLennan et al. 2016
- [www.appliedanimalbehaviour.com/article/S0168-1591\(16\)00010-1/abstract](http://www.appliedanimalbehaviour.com/article/S0168-1591(16)00010-1/abstract)

Innostuneita keskipohjanmaalaisia lammaskerholaisia lankavärjäyskursilla.

Lammaskerhot lakeuksilta Koillismaalle

Laajalla Pohjanmaalla toimii kolme alueellista lammaskerhoa.

Teksti **Eila Pennanen**, kuvat **Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan lammaskerhot**

Koulutuksen, opintomatkojen ja jäsenetujen lisäksi kerhotoiminta tarjoaa ystävyyttä, vertaistukea ja yhdessä tekemisen iloa.

Etelä-Pohjanmaalla toimelias vuosi

Etelä-Pohjanmaan lammaskerhon aktiivisuus on vaihdellut menneen 28 vuoden aikana. Tällä hetkellä toimitaan reilun 40 kerholaisen voimin, kertoo jäsen *Sini Sillanpää*. Positiivista potkua kerhon toiminnalle on saatu vuonna 2010 aktivoituneesta käsityötoimikunnasta, joka on järjestänyt muun muassa villan jatkojalostuskursseja.

Syys- ja kevätkokousten veto-aulana järjestetään luentoja ja tutustumisretkiä paikallisille lammastiloille, syyskokouksen yhteyteen on vakiintunut pikkujoulun vietto. Aiemmin johtokunnan kokouksia järjestettiin eri puolilla laajaa toiminta-aluetta, nykytieteologian avulla ne pidetään kätevästi etäkokouksina netin välityksellä.

Tapahtumissa ja markkinoilla kerho

on mukana vuosittain järjestäen ohjelmaa sekä vuokraamalla myyntipöydän, jossa jäsenet ovat voineet markkinoida tilansa tuotteita. Loppuvuodelle on suunnitteilla runsaasti toimintaa;

Sanni Parkkinen kerholaisten myyntitykinä Ilmajoen pässihuutokaupassa.

Farmarinäyttelyyn osallistuminen talokootyöllä ja omalla myyntipöydällä, lankavärjäys- ja ruokakurssi sekä koulutusta lampaiden terveyden edistämisestä ja taljojen jatkojalostuksesta. Vireän vuoden päättää perinteinen lämminhenkinen pikkujoulu.

Yhdessä tekemisen meininkiä Keski-Pohjanmaalla

Kerho on ollut perustamisestaan, vuodesta 1991, alkaen monessa mukana. Jäsentilojen määrän on pysytellyt parinkymmenen paikkeilla. Kokemusta pienelle yhdistykselle on kertynyt muun muassa kolmesta Farmarinäyttelystä, Kalajoen Lammaspäivien ”isännöinnistä”, osuuskunnan perustamiseen osallistumisesta ja kannanottojen laatimisesta.

Vuosittain järjestettävien koulutuspäivien aiheet valitaan jäsenten toiveiden mukaan. ”Koulutusaiheita on ollut tukiasioista lampaiden hyvinvointiin. Onpa perinnebiotooppikoulutuksen yhteydessä kuskattu lampureita ve-

KÄÄNNÄ

neellä saareenkin”, kertoo kerhon sihteeri *Leila Niemelä*. Erityisesti Niemelä on ilahtunut alueen eläinlääkäreiden aktiivisesta osallistumisesta eläinten hyvinvointipäiviin ja halusta päivittää lammaspuolen osaamista.

Kerho on tehnyt yhteistilauksia aitalolpista, lammaskerhoista ja ki-vennäisistä. Villojen yhteiskuljetuksia kehräämölle järjestetään tarpeen mukaan, ja varojen salliessa kerho on kustantanut yhteiskyydin Valtakunnallisille Lammaspäiville. Jäsenmaksujen lisäksi yksi tärkeimmistä tulonlähteistä on ollut joulukuusten myynti.

”Talkootunteja ei ole laskettu eikä laskutettu”, kiittää Niemelä jäsenistöä aktiivisesta ja innostuneesta osallistumisesta.

Pohjois-Suomen Lammas ja Villa pohjoisosan lampureiden yhdistyksen siteenä

Pohjois-Pohjanmaalla kerho on toiminut useammalla eri nimellä ja toimintamuodolla. Vuodesta 2007 alueen lammaskerhotoiminta on kanavoitunut kokonaan vuonna 1943 pohjoisen lammassasioida ajamaan perustetun Pohjois-Suomen Lammak ja Villa ry:n kautta.

Pohjois-Suomen Lammak ja Villa ei pidä varsinaista jäsenrekisteriä vaan kaikki alueen lampurit ovat automaati-

Kuva: Pentti Hankonen

Vuosikokous ja koulutustapahtuma keräsivät mukavasti Pohjois-Pohjanmaan lampureita Haapaveden Korkattiin.

tisesti jäseniä ja tervetulleita mukaan. Kokouksissa on mahdollisuus tavata kollegoita ja vaihtaa ajatuksia sekä jakaa kokemuksia kaikista lammaskerhoon liittyvistä asioista. Koulutustilaisuuksia ja retkiä toteutetaan yhteistyössä ProAgria Oulun kanssa.

Toiminnan kulmakivinä ovat muuttamat aktiiviset lampurit, joista henkilöinä yhdistys haluaa nostaa esille kaikissa Pohjois-Pohjanmaan lammaskerhoissa ja -yhdistyksissä vetovastuussa toimineen kainuunharmasten

pelastaja *Pentti Hankosen* sekä aktiiviset ja innostuneet lampurit *Pirjo* ja *Hannu Iso-Junnon*. Pohjois-Pohjanmaalla lampureiden yhdistys haluaa tarjota alueen lampureille oppia, yhteishenkeä ja ystävyyttä.

Aluekerhot <http://lammasyhdistys.fi/yhdistys/aluekerhot/>

LAMMAS- JA VUOHIKERHOT

1. Etelä-Karjalan Lammaskerho r.y., pj. Heli Kärnä, puh. 045 349 9399, heli.karna@gmail.com, ekarjalanlammaskerho@gmail.com
www.facebook.com/ekarjalanlammaskerho www.lammaskerho.yhdistysavain.fi
2. Etelä-Pohjanmaan Lammaskerho r.y., siht. ja rahastonhoit. Suvi Viander, puh. 045 808 2600, suviande@gmail.com
4. Keski-Pohjanmaan Lammaskerho, siht. Leila Niemelä, Niemeläntie 41, 68230 Lohtaja, puh. 040 570 1599
5. Keski-Suomen Lampurit, siht. Sirpa Tyrväinen, Koivuniementie 90, 51260 Tahkomäki, puh. 0500 544 084
6. Kymenlaakson Lampurit, pj. Viivi Soimes, Alasranta 12, 46930 Huruksela, puh. 040 777 7428, viivi.soimes@hotmail.com, siht. Päivi Väinölä, Metsäläntie 542a, 47450 Perheniemi, puh. 040 588 5259, paivi.vainola@pp1.inet.fi
7. Lapin Lampurit r.y., siht. Petri Leinonen, Mäkkierintie 9, 95520 Tornio, puh. 040 581 8477, petri.leinonen@elomestari.fi
8. Pirkanmaan Lammaskerho, pj. Ira Hellsten, ira.hellsten@kurjentila.fi, puh. 041 528 9672
9. Pohjois-Pohjanmaan Lammaskerho, siht. Risto Hänninen, Rautionmäentie 56 92220 Piehinki, puh. 040 558 5421
10. Pohjois-Karjalan Lampurit, siht. Eila Pennanen, puh. 050 361 4144 pk.lampurit@gmail.com, www.pohjoiskarjalanlampurit.blogspot.fi
www.facebook.com/PohjoisKarjalanLampurit
11. Pohjois-Savon Lammaskerho/LF-team, siht. Annika Ruotsalainen, Pielavedentie 1313, 73640 Heinäkylä, puh. 050 544 4015, koivupihantila@gmail.com
12. Satakunnan Lammaskerho, siht. Hanna-Leena Juhola, Taipaleentie 73, 27150 Eurajoki, puh. 044 3124 272, www.satakunnanlammaskerho.nettisivu.org
13. Skärgårdens Färklubb, siht. Bianca Norrman, Sommarö, 21660 Nagu, puh. 02 465 5181
14. Suur-Savon Lampurit r.y., pj. Kirsi Vertainen, Levänomaisentie 648, 51820 Hatsola, puh. 040-590 6959
15. Uudenmaan Lampurit r.y. – Nylands Färfarmare r.f., siht. Mikko Näri, Kabbölenie 393, 07750 Isnäs, puh. 019 634 446 tai 040 707 5194
16. Varsinais-Suomen Lammaskerho, siht. Katri Mäki, Nihtimäentie 75, 32200 Loimaa, puh. 040 749 6721, katri.maki@pp1.inet.fi
17. Ålands Färfärförening r.f., siht. Cecilia Persson, 22240 Hammarland, tel. 045 7523 0723
18. Österbottens svenska färförening r.f., siht. Magnus Berg, Nedranvägen 29, 66840 Pensala, tel. 040 545 7826, sofie.berg@yahoo.se
19. Suomen Vuohiyhdistys r.y., siht. Marita Ollila, Saarenpääntie 32, 61350 Huissi, puh. 050 339 040, marita.ollila@netikka.fi

Kuva: Milla Alanco-Ollqvist

Kilin ruokinta

Pikkukilien ruokinta poikkeaa karitsoiden ruokinnasta jo alkuvaiheessa: isoilla tiloilla kilit vierotetaan emoistaan yleensä heti ternimaitovaiheen jälkeen, 3–5 päivän ikäisinä.

Milla Alanco-Ollqvist

erityisasiantuntija lammas- ja vuohitilat, ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Luomutuotantoon sitoutuneilla tiloilla kilit pidetään emiensä alla kahden viikon ikään asti.

Kilin ravinto

Pienen kilin ravinnontarpeesta suurin osa täytetään maitojuotolla. Juottoon käytetään yleensä teollisia tuotteita, esimerkiksi lampaiden tai vasikoiden juomarehuja.

Varhaisiässä kili on yksimahainen. Juoksutusmaha on etumahoja suurempi ja se sulattaa maidon yksimahaisten tavoin. Vähitellen etumahojen koko kasvaa ja niiden toiminta lisääntyy. Juottoa tulee jatkaa niin kauan, että kilin on suolistoltaan kehittynyt märehitjäksi ja syö hyvin rehuja. Liian aikaisin tehty juoton lopettaminen

pysäyttää eläimen kasvun.

Juotto on ruokinnan kallein ja työläin vaihe. Juomarehua kuluu arviolta noin 15 kiloa kiliä kohden. Pienillä kileillä maidon lämpötila on pidettävä korkeana eli noin +38 asteessa. Jauheen sekoitus on tehtävä huolella ja

ohjeita noudattaen. Jauhemäärää annoksessa voidaan lisätä riippuen seoksen rasva- ja valkuaispitoisuuksista. Alussa maitoa tarjotaan tuttipullosta yksilöllisesti ja myöhemmin siirrytään juottoämpäreihin, joko automaattiin tai sankojuottoon. KÄÄNNÄ

Vuohien ruokinta ja ruokintasuositukset (Vehkaoja ja Perttilä 2003)

Kilien ikä ja painoluokat	100 g/pv ry/pv	150 g/pv ry/pv	100 g/pv OIV g/pv	150 g/pv OIV g/pv
ikä 1 kk, elop. 6,5–8 kg	0,44	0,62	49	59
ikä 3 kk, elop. 12–17 kg	0,53	0,74	53	63
ikä 5 kk, elop. 18–26 kg	0,60	0,84	56	66
ikä 7 kk, elop. 24–35 kg	0,68	0,94	59	69

Kilien ruokinnassa käytetään Suomessa ruotsalaisten normeja, koska ne vastaavat suomenvuohikilien tarpeita.

Vähitellen kilit opettelevat maidon ohella syömään väkirehua ja korsirehua. Juotto lopetetaan noin 9–12 viikon iässä kasvusta ja syöntitaidosta riipuen. Väkirehuna käytetään yleensä vasikkarehua sekä kotoista viljaa. Heinän tai säilörehun tulisi olla lehtelevää ja valkuaispitoista. Hyvälaatuinen säilörehu vähentää väkirehujen tarvetta.

Kasvutavoitteet

Kilien kasvu vaihtelee suuresti, jopa 100–300 grammaa päivässä. Yleensä suomenvuohilla kasvunopeus on noin 100–150 grammaa päivässä. Ruokintakokeessa (Kangasmäki, Sormunen-

Kilin kasvutaulukko

Elopaino ja ruhopaino arvio erilaisilla päiväkasvuilla (MAO 22032017).

Kasvu kg/pvä	Elopaino	Ruhopaino
0,15	57,75	23,10
0,10	39,50	15,80
0,09	35,85	14,34
0,08	32,20	12,88

Kasvatus vuoden ikään (365 päivää).
Syntymäpainoksi arvioitu 3 kiloa, ruhopainoarvio on 40 prosenttia elopainosta.

KILIN RUOKINTA

- Kilille annetaan hyvälaatuista heinää ja väkirehua viikon iästä lähtien.
- Voidaan käyttää pikkuvasikoiden rehuja.
- Ennen maitojuoton lopettamista kilin on osattava syödä heinää ja väkirehua riittävästi (200 grammaa/päivä).
- Loppukasvatus: heinää 1–2 kiloa tai säilörehua 2–4 kiloa/päivä ja väkirehua 0,5 kiloa/päivä sekä kivennäiset.

PERUSOHJE JUOTOSTA

Juottokausi 2–3 kuukautta.

1. viikko: oman emän maitoa 4 x päivässä 2 dl kerrallaan.
2. viikko: siirtyminen vähitellen juomarehuun 3–4 x päivässä 3 dl.
3. viikko: annosta nostetaan.
4. viikko: 0,5–0,6 litraa 2 x päivässä.

Juomarehun tulee olla 38–40 asteista sekoitusohjeen mukaisesti.

Kuva: Seija Paananen

”Parasta ripulin ennaltaehkäisyä on huolellinen kuivitus.”

Christian 1990) kilien tehokkaalla ruokinnalla on päästy lähelle 200 gramman päiväkasvua ja 18 kilon ruhopainoon 202 päivän iässä. Kuitenkin kesällä 2015 tehdyissä punnituksissa, kilien kasvu vaihteli 75–293 grammaan 24–130 päivän ikäisillä kileillä, keskimääräisen kasvun jäädessä 150 gramman paikkeille (opinnäytetyö Salo Mikko 2016 SeAMK).

Opinnäytetyössä oli haastateltu myös kasvattajia ja heidän kokemuksensa mukaan teuraspainot olivat 9–14 kiloa alle vuoden iässä teurastetuilla pukkikileillä. Jalostukseen kasvatettavat kuttukilit astutetaan yleensä noin 1,5-vuotiaina jolloin ne ovat riittävän isoja.

Kilien terveys

Osalla tiloista kilejä vaivaavat ripulit. Parasta ripulin ennaltaehkäisyä on huolellinen kuivitus. Myös ruokinnan muutokset tulisi tehdä vähitellen.

Ripulin saaneet olisi hyvä eristää toiseen karsinaan, ettei sairaus leviäisi. Sairastuneet on hoidettava pikaisesti, muutoin kasvu pysähtyy tai tulee kuivumisen aiheuttamia kuolemia.

Virtsakivet ovat pukkikileillä yleisiä, joten kivennäisruokintaan on kiinnitettävä huomiota. Kasvaville eläimille käytetään yleensä kalsiumpitoista kivennäistä ja täydennettynä ruokintakalkilla, jos sitä laskennallisesti tarvitaan lisää. Apilapitoinen säilörehu saattaa vähentää lisäkalسيومin tarvetta.

Suolan ja veden saanti on huomioitava. Vitamiinien anto varsinkin keväällä on hyödyllistä. Lihantuotantoon kasvatettavien pukkikilien kastointia aiemmin suositeltu, mutta uusimpien kasvatuskokemusten mu-

”Kilit siirretään noin kahden viikon ikäisinä kasvatustilalle, koska silloin ne sopeutuvat hyvin uuteen paikkaan.”

Suomen vuohiyhdistys ry

Perustettu

23.04.1979

Postiosoite

Poikojantie 331, 31400 SOMERO

Pankkiyhteys

Kiikalan Rekijoen OP 514408-210870

Jäsenmaksu

20 € (ilmoita tietosi jäsenrekisteriin)

www.suomenvuohiyhdistys.fi

HALLITUS

Puheenjohtaja

Riitta Saloniemi, Laitila

040 557 3544, rj.saloniemi@lailanet.fi

Varapuheenjohtaja

Marita Ollila, Ilmajoki

050 339 0401, marita.ollila@netikka.fi

Sihteeri ja rahastonhoitaja

Susanna Kujala, Panelia

050 3391834

susanna.kujala1@gmail.com

Jäsensihiteeri, tuotteet ja netti

Marita Ollila, Ilmajoki

050 339 0401, marita.ollila@netikka.fi

Muut hallituksen jäsenet

Markus Koivisto, Kihniö

050 463 5354, koiviston.tila@hotmail.com

Milla Alanco, ProAgria Etelä-Pohjanmaa

040 706 0558, milla.alanco@proagria.fi

Miina Huittinen, Punkalaidun

050 554 1110, miina_huittinen.yahoo.co.uk

Jaakko Niemi, Kurikka

044 564 8522, jaska@vatajanranta.net

Erkki Väisänen, Keikyä, MTK:n edustaja

0400 722 027, ervaisan@gmail.com

Varajäsenet

Nils Grotenfelt

Jani Sivunen

Mirva Hakamaa

Anna-Kaisa Niemi

Jonna Ukkola

Jäsenmaksu vuodelle 2017: 20 €

FI77 5144 0820 0108 70

Laitakaa viestikenttään:

"jäsenmaksu 2017 ja omat tietosi"

(nimi, osoite, s.posti, puhnro) muista

laittaa sähköpostia jäsensihiteerille jossa

ilmoitat jäsenyytesi ja omat tietosi;

marita.ollila@netikka.fi

Suomen Vuohiyhdistys toimii yhdysiteenä vuohenkasvattajien välillä. Lisäksi sen tehtävänä on edistää vuohitaloutta ja jalostusta sekä vuohien ja vuohitaloustuotteiden käyttöä ja tunnettuutta. Yhdistyksen jäseneksi ovat tervetulleita kaikki vuohenkasvattajat sekä vuohista ja vuohitaloustuotteista kiinnostuneet harastajat ja ammattilaiset.

kaan kastointia ei tarvita, mikäli teurastus tehdään riittävän ajoissa ja kasvatuspaikassa ei ole kuttuja pukkien lähettyvillä.

Teuraskasvatuskokemuksia

Teuraskilien kasvatuksesta on saatu viime aikoina lisää kokemuksia, kun kahdella tilalla on aloitettu teuraskilien kasvatusta ja markkinointi. Parhaat kokemukset on saatu, kun kilit siirretään noin kahden viikon ikäisinä kasvatusalalle, koska silloin ne sopeutuvat hyvin uuteen paikkaan.

Maidon saannin varmistaminen ja juotto vievät paljon aikaa alkukasvatuksessa. Kasvut ovat vaihdelleet paljon yksilötasolla, mutta parhaat ovat noin 45 kilon elopainossa alle vuoden iässä.

Teuraskilin laatupalkkioon on Suomen vuohiyhdistyksen saamisen ennakkotietojen mukaan tulossa muutos. Teuraskilin laatupalkkion saamiseksi kilien on oltava alle vuoden ikäisiä ja ruhopainon on oltava vähintään 10 kiloa.

LYPSYKUTUILLE SOPIVIA MATOLÄÄKKEITÄ SAATAVILLA

Eläinten hyvinvointikorvauksen yhtenä ehtona on loistorjuntasuunnitelma ja siihen liitettävä lääkityssuunnitelma, johon voidaan tukeutua, jos näytteisiin perustuen lääkitystä tarvitaan. Lypsykutuille löytyy nykyisten kaskadisäännösten puitteissa loishäätölääkitysvaihtoehtoja, joissa maidon varo aika on nolla vuorokautta. Kaskadikäytöstä ja mahdollisesta varo ajasta päätöksen tekee hoitava eläinlääkäri, joka tarvittaessa voi konsultoida Eviraa, liisa.kaatinen@evira.fi.

VUOHIOOGASTA TODELLINEN HITTI

Yhdysvaltojen Oregonissa asuva Lainey Morse keksi lastenkutsujen seurauksena järjestää vuohioogatunnin, ja loppu on historiaa – ladossa pidettävälle tunneille on noin 900 joogaajan jono! Vuohien osallistuminen harjoituksiin on vapaaehtoista. Ihastuttavia kuvia vuohioogatunneilta voi katsella mm. Facebookista: www.facebook.com/goatyoga/

Koonnut **Marjo Simpanen**

Kuva: www.facebook.com/goatyoga/

Marokon makuja ja tuoksuja kotikeittiöön

Marokon rikas ja monipuolinen ruokakulttuuri perustuu Pohjois-Afrikan berberikansojen ruokaperinteeseen. Lähi-Idästä, Välimeren alueelta ja trooppisesta Afrikasta lainatut vaikutteet tekevät marokkolaisesta keittiöstä ainutlaatuisen.

Eila Pennanen

Marokkolaisessa keittiössä hapan, makea, karvas sekä suolainen kohtaavat hedelmäiset ja pähkinäiset maut. Mausteita ja yrttejä käytetään runsaasti, mutta ruoka ei ole kuitenkaan polttavan tulista vaan lämpimän mausteista.

Tagine (Tajine) tarkoittaa sekä perinteistä kaksiosaista lasitettua tai lasittamatonta savipataa että siinä valmistettuja liha- tai kasvisruokalajeja. Padan alaosa on laakea ja kansi kartiomainen. Kannen muoto kierittää höyrystyneen veden takaisin ruokaan ja pitää sen mehukkaana pienellä nestemäärällä. Mikä tahansa kannellinen pata käy taginereseptien valmistukseen.

Jauhelihatagine

½ kg lampaan- tai karitsan-
jauhelihaa
1 iso sipuli
2–3 porkkanaa
1 tl suolaa
2 rkl Ras el hanout -mausteseosta
1 tl kurkumaa
1 ½ tl juustokuminaa
¼ tl chilijauhetta
¼ tl mustapippuria
2 rkl raastettua inkivääriä
500 omaattimurskaa
1–2 dl vettä
2 dl kuivattuja hedelmiä makusi
mukaan (luumuja, aprikoo-
seja tai taateleita)

1. Kuori kasvikset. Kuutioi porkkanat ja silppua sipuli ja valkosipuli.
2. Ruskista jauheliha padassa omassa rasvassaan. Lisää kasvikset ja kääntelee jauhelihan joukkoon, anna hautua kunnes kasvikset hieman pehmenevät. Lisää mausteet

ja kuullota vielä hetki.

3. Anna kypsyä kannen alla liedellä tai uunissa 180°C kunnes kasvikset ovat kypsiä.

4. Halutessasi lisää pinnalle paahdettuja mantelilastuja ja tuoretta minttua.

5. Tarjoile kuskusin, härkäpapuhummusin, kanelilla maustetun appelsiinisipulisalaatin ja leivän kanssa.

Härkäpapuhumus

Mainio hummus valmistuu kikherneen sijaan kotoisammasta härkäpavusta, kolmasosan pavuista voi korvata herneillä. Kesän makua ja C-vitamiinia lisätään kotipihan nokkosilla.

- 400 g** liotettuja ja keitettyjä härkäpapuja
1 dl nopeasti ryöpättyjä nokkosien versoja
½ sitruunan mehu
1 valkosipulin kynsi
2 rkl seesaminsiemeniä
½ rkl kuminaa
1 tl paprikajauhetta
2 tl suolaa tai maun mukaan
10 oliivia
2 rkl oliivi- tai rypsiöljyä

Hienonna ainekset tasaiseksi tehosekoittamisessa. Lisää tarvittaessa öljyä tai vettä. Hummuksen tulisi olla niin sakeaa, että sitä voidaan levittää leivän päälle.

Jälkiruuaksi nautitaan vahvasti soke-roitua minttuteetä imelän leivonnaisen kera. Sitruuna- tai taatelikakku ja makeiset sopivat hyvin aromaattisen mintun seuraksi.

Minttutee viilentää

Makea minttutee on marokkolaisten kansallisuoma. Tee kuuluu olennaisesti sosiaaliseen kanssakäymiseen ja sitä tarjoillaan pitkän päivää.

Laita kannuun 3 tl vihreää (gunpower-) teetä, 5 tuoretta mintunok-saa ja 3–6 rkl sokeria. Lisää litra kie-huvaa vettä ja anna hautua muutama minuutti. Kaada teetä lasiin ja takaisin kannuun muutamia kertoja kunnes

sokeri sekoittuu. Täytä pienet teela-sit korkealta, jotta teenlehdet laskeu-tuisivat kannussa ja teelasin pintaan muodostuisi vaahtoa.

RAS EL HANOUT – Lämmin ja kukkainen yleismauste

Ras el hanout tarkoittaa vapaasti suomennettuna ”kauppiaan parasta”. Mauste-seoksen reseptit vaihtelevat ja ainesosia voi olla useita kymmeniä. Alla oleva re-septiin on käytetty 13 yleisintä Ras el hanout -perusmaustetta.

Paahdettavat mausteet:

- ½ rkl** neilikkaa
1 rkl korianterin siemeniä
2 rkl kardemummaa
2 rkl muskotinkukkaa
2 rkl maustepippuria
½ rkl mustapippuria
½ rkl valkopippuria
½ rkl cayennepippuria

Paahtamattomat mausteet:

- 1 rkl** muskottipähkinää
2 rkl jauhettua inkivääriä
1 rkl kanelia
½ rkl jauhettua anista
1 rkl kurkumaa

Mittaa paahdettavat mausteet kuivaan paistinpannuun ja paahda kevyesti miedol-la lämmöllä. Anna jäähtyä ja jauha tasaiseksi morttelissa tai maustemyllyssä. Lisää paahtamattomat mausteet ja sekoita hyvin. Seos säilyy tiiviissä lasipurkissa kuukausia. Ras el hanout -mausteseosta saa myös valmiina kaupasta.

Lammas & vuohi

Palvelulomake netissä:
lammasyhdistys.fi/yhdistys/jasenasiat/

Lammasta lautaselle, karitsaa kaikkiin keittiöihin

Ostamme sekä teemme rahtityötä.

Tilateurastamo Kouvola

www.muhniemenlahtivaja.fi
 puh. 040 578 6317

WebLammas ja WebVuohi – ohjelmat tuotannon tueksi

Ohjelman täysversio tarjoaa tuotosseurantatiloille mm.:

- sukutiedot
- Evira-yhteyden
- raportit
- hoitotoimenpiteet

Lisätiedot ja tilaukset:

ProAgrian lammas- ja vuohiasiantuntijat

www.mtech.fi/weblammas, www.mtech.fi/webvuohi

Mtech Digital Solutions Oy:n ohjelmistotuki puh. 09 8566 5900

Mtech
DIGITAL SOLUTIONS

FARMARI

SEINÄJOKI 14.-17.6.2017

**Farमारissa
kisaillaan
– tervetuloa
mukaan!**

Asiaa ja elämyksiä

**pe 16.6. Karitsankesyttäjä-kilpailussa
etsitään parasta käsittelijää klo 14–15**

Sarjat alle 10 v. ja yli 10 v. lapset. Karitsan/kilin tulee olla syntynyt vuonna 2017. Palkintoina esinepalkintoja, myös paras pukeutuminen huomioidaan. Katraalla oltava voimassa MV1-status.

**la 17.6. Lampaankerintäkilpailu klo 12–14
Suomenmestaruus ja avoin sarja**

Kilpailuissa käytetään kansainvälisiä sääntöjä.
Kerintäkilpailussa raha- ja lahjakorttipalkinnot.

Katso tarkemmat tiedot www.farmari.net

Ilmoittautuminen 10.5. mennessä Milla Alanco-Ollqvist
milla.alanco-ollqvist@proagria.fi 040 706 0558

Pääsyliput
ennakoon

LIPPUTOIMISTO

Avoimna keskiviikkona ja torstaina 10–18,
perjantaina 10–19, lauantaina 10–17

www.farmari.net

Syödään
Yhteensä

Suomi
Finland
100

Agria Etelä-Pohjanmaa

LÄHTÄPIOLA

MAANSIUNTAUSKESKUS

MTK
100 VUOTTA KASVUA

Seinäjoki

Valio